

İLEM BÜLTEN

Araştırma

2000 Sonrası
Türkiye İktisadının Değişimi

Röportaj

İLEM 10. YIL

Genç Akademisyenler Buluşması

Bilgi ve Toplum

Konferans

Batının Doğu'su: İslam Algısı
ve Nefret Söylemleri

Kitap Değerlendirmesi

İktisadın Unuttuğu İnsan
Siyah Deri Beyaz Maske

KIŞ 2011

2

Türkiye'deki ilim ve düşünce hayatına katkı sağlayan İlmî Etüdler Derneği (İLEM) 10 Yaşında. Türkiye'de sahil bir ilim ve düşünce geleneğinin tesis edilmesi hedefiyle yola çıktık. Medeniyetimizin birikiminden hareketle çağa kendi çağrımızı konuşturacak nitelikli ve özgün ilmi çalışmalar yapmak için İLEM'de kenetlendik. On yıl önce toprağa ekilen tohum, İLEM Eğitim Programı'nın yanında, İLEM İhtisas Programı, Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi gibi çalışmalarıyla meyve vermeye başladı.

Bu çalışmalardan bazılarında İLEM Bülten'de yer verdik. İLEM Bülten'in bu sayısında İslam İktisadı Seminerleri ve Yeni Eğilimler Seminerleri'nin değerlendirmeleri yer alıyor. Ayrıca çeşitli konferans, tez sunumları ve kitap değerlendirmelerinin yanında Prof. Dr. Tahsin Görgün ve Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar ile yapılan röportajları da bu sayımızda bulabilirsiniz.

Sizlerin de dualarıyla ilme ve tefekküre olan çağrımızın onuncu yılımızda da devam etmesini diliyoruz. Bir daha ki sayıda görüşmek üzere, Allah'a emanet olunuz...

- 3 / İLEM İhtisas Programı Başlıyor
- 6 / "2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi" kitabı çıktı
- 8 / Politik Edebiyat Okuma Grubu
- 9 / İLEM İslam İktisadı Seminerleri
- 15 / İLEM Tez Sunumları
- 19 / Kitap Değerlendirmesi / İktisadın Unuttuğu İnsan
- 21 / Ropörtaj: Lütfi Sunar ile "Onuncu Yılında İLEM"
- 23 / İLEM Eğitim Programı
- 25 / Ropörtaj: Tahsin Görgün ile "Günümüz İslam Düşüncesinin Temel Me-selesi" Üzerine
- 27 / Danışma Kurulu Toplantısı
- 28 / Yaz Eğitim Programı
- 29 / İLEM Tarih ve Medeniyet Gezileri II - Bursa
- 30 / Kitap Değerlendirmesi / Siyah Deri Beyaz Maske
- 32 / Açılış Konferansı
- 34 / V. Genc Akademisyenler Buluşması
- 36 / İLEM Seminerleri
- 37 / Yeni Eğilimler Seminerleri

HAZİRAN 2011- YIL:1 SAYI:2

Editör: Onur Günaydın

Yayın Kurulu: Asiye Şahin, Ayşe Turan, Meryem Çapın, Zemzem Yıldız

Adres: Halk Caddesi, Türbe Kapısı Sokak, Hektaş İş Merkezi No:13/4 Üsküdar, İstanbul Tel: (0216) 310 43 18 • bilgi@ilmietudler.org • www.ilmietudler.org

Baskı&Cilt: Nakış Ofset, Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi A Blok 2A 13 Topkapı/ İstanbul • Tel: 0212 613 8737

Altı ayda bir yayınlanır.

Ücretsizdir.

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

İLEM İhtisas Programı Başlıyor

İhtisas eğitimlerinin, okuma gruplarının, çeşitli sunumların ve ihtiyaç duyulan özel eğitim programlarının temel faaliyetlerini oluşturduğu İhtisas Çalışmaları, İLEM'in geliştirmekte ve derinleşmekte olan yapısının önemli bir unsuru oluşturmaktadır. Şu ana kadar tez sunumları, okuma grupları, yeni eğilimler seminerleri ve ihtisas seminerleri gibi faaliyetler yapan İhtisas Çalışmaları, 2012 senesinde faaliyet alanını genişleterek bünyesinde yeni çalışmalara yer verecektir. Bu bağlamda, 2012 yılında farklı alanlara yönelik ihtisas düzeyinde dokuz okuma grubunun, bununla beraber edebiyattan sosyal teoriye, İslam siyaset teorisinden müzik felsefesine kadar çeşitli disiplinlerde dokuz tane farklı ihtisas dersinin 2012 yılında gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Tez sunumları daha sık aralıklarla kaldığı yerden devam edecek, bununla beraber makale ve kitap sunumları da İhtisas Çalışmaları bünyesinde gerçekleştirilecektir. Tüm bu çalışmaların yanında iki düzeyde Araştırma Yöntemleri Eğitimleri, Proje Dizaynı ve Yazma Eğitimi gibi özel eğitimler de 2012 yılı içinde İhtisas Çalışmaları'nın yürüteceği eğitimlerden bazıları olacaktır.

İhtisas çalışmaları, dersler, okuma grupları, atölyeler ve eğitimlerle genişletiliyor.

2012 Bahar Dönemi'nden itibaren başlayacak olan İhtisas Programı ile katılımcıların alanlarındaki ilmî birikim ve tecrübelerini olgunlaştırmaları hedeflenmektedir. Bu çerçevede, 2012 Bahar İhtisas Programı'nda dokuz seminer, dokuz okuma grubu yer almaktadır.

İhtisas seminerlerinde çeşitli alanlarda ilmî konular ele alınacaktır. Bu alanlarda çalışmalar yapan kişilerin devam edeceği bu seminerlerde, eleştirel bir bakışın ve birikimin oluşturulması hedeflenmektedir. Ala-

nında uzman isimlerin yürüteceği okuma gruplarında ise klasik isimler ve eserler çerçevesinde temel bir ilmî birikimin oluşturulması amaçlanmaktadır.

Diğer taraftan programda sunumlar ve eğitimler de bulunmaktadır. Özgün ve nitelikli eserlerin akademik dolaşıma sokulmasına katkıda bulunmak, araştırmacının edindiği tecrübe ve bilgiyi paylaşmak ve tartışmak amacıyla sunumlar düzenlenmektedir.

2012 Bahar Dönemi'nden itibaren çalışmalarına yeni formatıyla devam edecek olan ihtisas programına, lisansüstü düzeydeki öğrencilerin katılımı beklenmektedir.

İLEM İhtisas Programı Bahar 2012

İHTİSAS DERSLERİ

■ İslam Siyaset Teorisi

Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya

8 hafta / 1 Mart – 15 Mayıs / Perşembe, 18.00 – 19.30

■ Metinlerle Türkiye'nin Felsefi Gelenek-i

Doç. Dr. Recep Alpyağılı

6 hafta / 11 Şubat – 17 Mart / Cumartesi, 14.30-16.00

■ İslam Düşüncesinde Akıl

Dr. Asım Cüneyt Köksal

6 hafta / 16 Şubat – 22 Mart

Perşembe, 18.00-19.30

■ Tarih Yöntemi

Doç. Dr. Teyfur Erdoğan

10 hafta / 17 Şubat-20 Nisan

Cuma, 18.00–20.00

■ Osmanlı'da Bilgi ve Zihniyet

Yrd. Doç. Dr. Berat Açıl

8 hafta / 16 Şubat – 05 Nisan

Perşembe, 18.00 – 19.30

■ Osmanlı Hukuk Tarihine Giriş

Dr. Pehlül Düzenli

8 hafta / 11 Şubat – 31 Mart / Cumartesi, 15.00 – 16.30

■ Ortadoğu'da Dış Politika

Yrd. Doç. Dr. Süleyman Elik

10 hafta / 11 Şubat – 14 Nisan / Cumartesi, 14.30 – 16.00

■ Sosyal Teoride "Öteki"

Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar

8 hafta / 11 Şubat – 31 Mart / Cumartesi, 16.30 – 18.00

■ Political Theology

Öğr. Gör. Owais Khan

8 hafta / 11 Şubat – 31 Mart / Cumartesi, 16.30 – 18.00

OKUMA GRUPLARI

■ Hegel Okumaları: Phenomenology of Spirit

Prof. Dr. Tahsin Görgün

10 hafta / 11 Şubat – 14 Nisan / Salı, 17:30 - 19:00

■ Fusûsu'l-Hikem Okumaları

Doç. Dr. Ekrem Demirli

12 hafta / 14 Şubat – 1 Mayıs / Salı, 18.00 – 19.30

■ El-İşârât ve-t Tenbîhât Okumaları

Dr. Ömer Türker

12 hafta / 15 Şubat – 2 Mayıs

Çarşamba, 18.00 – 19.30

■ Karl Marx Okumaları

Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar

8 hafta / 11 Şubat – 31 Mart

Cumartesi, 14.30 – 16.00

■ Şehir Çalışmaları Atölyesi:

Turgut Cansever Okumaları

Yrd. Doç. Dr. Murat Şentürk

10 Ay / Şubat – Kasım 2012

İki haftada bir Cuma, 18.00 – 20.00

■ Çağdaş İletişim Kuramları Atölyesi

Yusuf Ziya Gökçek

5 Ay / Şubat – Haziran 2012

İki haftada bir Çarşamba 19.00 - 21.00

■ Tecrid-i Sarih Okumaları

İslam Düşüncesi Çalışma Grubu

16 hafta / 15 Şubat – 30 Mayıs 2012

Çarşamba, 19:30-20:30

■ İslam Hukuku Kanunlaştırma Atölyesi

Hamdi Çilingir

7 Ay / Aralık 2011 – Haziran 2012

İki haftada bir Cuma, 19.00 – 20.30

■ Politik Edebiyat Okumaları

Halil İbrahim Erol

10 Ay / Şubat – Kasım 2012

İki haftada bir Cumartesi, 20:00-21:30

insan & toplum

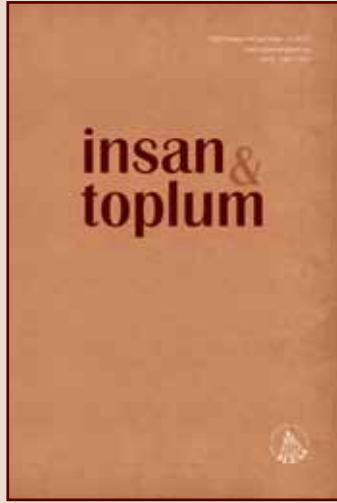
dergisinin 2. sayısı çıktı!

Ümit Güneş

İlk sayısını Haziran 2011'de çıkaran İnsan ve Toplum Dergisinin ikinci sayısı da yayımlandı. Akademik yayın dünyasında görülen disiplinler daralmadan kaynaklanan eksiklikleri duyumsayarak yola çıkan dergide sosyal bilimlerin değişik alanlarından makaleler ve değerlendirmeler yer alıyor. Altı ayda bir yayımlanan derginin akademik çalışmalara yeni bir bakış getirecek nitelikte olmasına özen gösteriliyor.

İnsana ve topluma dair problemleri birbiriyle ilişkili bir biçimde ele alan özgün ve eleştirel çalışmaları yayımlamayı kendisine ilke edinen İnsan ve Toplum dergisinin ikinci sayısında da sosyal, beşeri ve dini bilimler alanında yapılan çalışmalar yer alıyor.

Lütfi Sunar, sosyolojinin iki kurucu isminin şarkiyatçılıkla ilişkisini ele alıyor. "Klasik Sosyolojinin Şarkiyatçı Kaynakları: Marx ve Weber'in Karşılaştırmalı Bir İncelemesi" başlıklı makalede Şarkiyatçılığın temelde modern toplum incelemesine kaynaklık ettiği tezini, Marx ve Weber'in eserleri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak ele alıyor. Osman Demir ise "Doktor Abdullah Cevdet'te Din Algısı" isimli makalesinde, Abdullah Cevdet'in dini materyalizme indirgeyen ve dini esaslar üzerinde yıkıcı etkiler meydana getiren bakışını ele almaktadır. Gökhan Umut, "2001 Sonrasında Türkiye Ekonomisinde Büyüme ve İstihdam" isimli çalışmasında, 2001 yılından sonra Türkiye ekonomisinin kazandığı büyüme ivmesi ile iktisat teorilerinde belirtildiğinin aksine işsizlik oranının düşürülmesine yönelik pozitif bir etkisinin olmadığını tartışmaktadır. Yalçın

Çetinkaya ise "Mevlevilikte Müzik Felsefesi: Mesnevîde Aşk, Müsiki, Ney" isimli makalede, Mevlevilikte sema ve musiki arasındaki ilişkiyi irdeliyor. Yine musiki alanından başka bir makalede Zeynep Yıldız, 14. yüzyılda Hasan Kâşânî tarafından yazılmış *Kenzü't-Tuhaf* isimli Farsça musiki risalesi üzerinden dönemin musiki anlayışı, nazariyatı ve sazları konusu tartışılmaktadır. Halil Aldemir, "İhtilaf Çözümleme Yöntemi Olarak Mübâdele" başlıklı makalesinde, konunun temel kavramları olan ihtilaf ve mübadele kavramlarını yalnızca sözlük mana-

ları çerçevesinde ele almayıp bu kavramları, tarihî ve dinî perspektifleriyle yorumlanmaktadır.

Özgün makalelerin yanı sıra akademik paylaşım ve gelişimin ilk şartı olan eleştiri kültürünü yerleştirmek amacıyla *İnsan ve Toplum*'un sayfalarında çok sayıda değerlendirmeye de yer veriliyor. Bu değerlendirmelerde özellikle Türkiye'de telif edilen eserlerin değerlendirilmesi önemsenmektedir. Böylece birbirini dikkate alarak geliştiren bir akademik muhitin meydana çıkacağı ümit edilmektedir. Derginin bu sayısında çok sayıda güncel akademik çalışma alanın uzmanları tarafından değerlendiriliyor.

İnsan ve Toplum'un yayın kurulu bir sonraki sayısı Mayıs ayında çıkacak derginin nitelikli çalışmalara kapı aralamasını ümit ettiklerini dile getiriyorlar. Dergiye www.insanvetoplum.org adresinden ücretsiz üye olunup, takip edilebilir.

2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi kitabı çıktı!

Değerlendiren: Taha Eğri

İLEM'in 2010 yılı içerisinde İstanbul Ticaret Odası (İTO) ile birlikte gerçekleştirdiği "2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi" başlıklı araştırma projesinin sonuçları, Aralık ayı içerisinde yine aynı başlıkla, bir kitap olarak yayımlandı. Farklı alanlarda uzman akademisyenlerin bir araya gelerek Türkiye ekonomisinin 2000 yılı sonrasında yaşadığı gelişimlerin ele aldığı bu çalışma, ilgili dönemi toplu olarak değerlendirmesi açısından önemli bir eserdir. Araştırma kitabı, 2000 yılı sonrasında ön plana çıkan sorunların tespiti ve çözümü, başlıca yapısal değişimlerin neler olduğu, ne tür politikaların uygulandığı, temel ekonomik göstergelerin seyri, ortaya çıkan değişimlerin etkileri ve önümüzdeki dönemlere ne tür yansımaları olduğu gibi sorular etrafında şekillenmiştir.

"2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi" kitabı, genel olarak 2000'li yıllarda uygulanan politikaların arka planı olarak kabul edilebilecek küreselleşme ve uluslararası kurumlar ile ilişkiler gibi konuları ele almakta; makroekonomik politikaları değerlendirerek, önemli sektörlerde meydana gelen gelişmeleri ve bunların sonuçlarının topluma nasıl yansıdığını tartışmaktadır. Kitabın son bölümünde ise farklı bölümler altında ele alınan konular, bir bütün olarak değerlendirilerek son on yılda meydana gelen değişimler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda Türkiye ekonomisi için 2000 yılı diğer dönemlerle kıyaslandığında kırılmaların oldu-

ğu ve yapısal olarak dönüşümlerin yaşandığı bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. 90'ların ikinci yarısından itibaren krizler ile boğuşan Türkiye ekonomisi, 1999'da yaşadığı kriz ile sarsılmış ve ağır ekonomik önlemler almak zorunda kalmıştır. Yaşanan krizler Türkiye'nin direncini kırmış ve IMF ile yapılan anlaşmalar gereği de 2000'li yılların başında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) uygulamaya konulmuştur. Küresel olarak önem kazanan "serbest piyasa" düşüncesi bu programla Tür-

kiye için de krizlerden çıkış planı olarak ortaya konmuştur. Devletin küçültülmesi ve ekonominin serbest piyasa şartlarında çalışmasını sağlamak temel hedef olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda özelleştirmeler ve denetleyici kurumların kurulması ile bu şartların sağlanması amaçlanmıştır. Piyasalarda artık yapısal olarak değişimler yaşamaya başlamış ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'nin özerkleştirilmesi ve bağımsız üst kurulların oluşturulması çalışmaları başlatılmıştır. Bunların yanında, Avrupa Birliği (AB), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası anlaşmalara uyum politikaları çerçevesinde mevzuat değişimleri ve politika değişiklikleri yapılmaya başlanmıştır. 2001 Krizi ile birlikte özel sektör bankalarından bazıları batmış ve Türkiye Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'ye devredilmek zorunda kalmıştır. Ancak bu dönemde, bunlar tartışılmak yerine kamunun borçluları ve Ziraat Bankası gibi devlet bankalarının görev zararları gündeme gelmiş, bu yolla devletin piyasadan

çekilmesi ve serbest piyasanın oluşturulması için gerekli reformların önemi vurgulanmıştır.

“2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi” kitabı, yukarıda, kısaca bahsedilen 2000’lerin başında yaşanan bu gelişmeler sonrasında meydana gelen dönüşümleri ele alarak günümüze kadar yaşanan süreçleri tartışmaktadır. Yusuf Alpaydın ve Halil Tunali’nin editörlüğünü yaptığı kitabı; North Carolina Üniversitesi’nden Yrd. Doç. Dr. Yunus Kaya, İstanbul Üniversitesi’nden Doç. Dr. Ünal Çağlar, Kadir Has Üniversitesi’nden Dr. Cengiz Ceylan, Sakarya Üniversitesi’nden Doç. Dr. Şuayyip Çalış, Süleyman Şah Üniversitesi’nden Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Dinç, İstanbul Üniversitesi’nden Yrd. Doç. Dr. Elife Akiş, Uludağ Üniversitesi’nden Arş. Gör. Bahar Baysal, Marmara Üniversitesi’nden Arş. Gör. Furkan Yıldız, Kadir Has Üniversitesi’nden Dr. Bilge Gürsoy, İstanbul Üniversitesi’nden Arş. Gör. Semanur Soyuyiğit Kaya ve SPK Uzmanı Yusuf Kaya yazıları ile katkıda bulundular.

Türkiye ekonomisini farklı yönleri ile tek bir kitapta toplayan bu araştırma çalışmasının, hem araştırmacılar ve öğrenciler hem de iktisadi meselelerle ilgilenen-

ler için önemli bir kaynak eser olacağı düşünülmektedir. Bir yıllık bir araştırma sürecinde hazırlanan bu kitap, son 10 yıllık döneme ışık tutarak yaşanan süreçleri anlamamıza imkan vermekte ve önümüzdeki dönemde Türkiye ekonomisinde yapılması gerekenler hususunda bizi bilgilendirmektedir. Farklı üniversitelerden akademisyenlerin çalışması ile ortaya çıkan eser, Aralık ayından itibaren kamuoyunun ilgisine sunulmuştur.

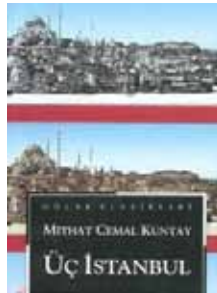
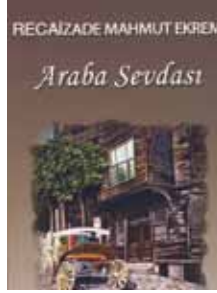
Bu çerçevede, İLEM tarafından gerçekleştirilen ve İTO’nun desteklediği araştırma projesinin sonuçlarının değerlendirilmesi ve “2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi” kitabının kamuoyu ile paylaşılması amacı ile 16 Aralık 2011 tarihinde bir panel düzenlendi. Oturum başkanlığını İstanbul Üniversitesi’nden Prof. Dr. Ahmet İncekara’nın yaptığı panele, Yıldız Üniversitesi’nden Doç. Dr. Tamer Çetin ve Kocaeli Üniversitesi’nden Doç. Dr. Seyfettin Erdoğan konuşmacı olarak katılmışlardır. İstanbul Ticaret Üniversitesi’nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen toplantıda, Türkiye ekonomisinin ileriki yıllarda başarılı olabilmesi için kurumlarının sağlam zeminlerde oluşturulması ve istikrarın önemi vurgulanmıştır.

Kuramın Durağanlığından Romana: Politik Edebiyat Okuma Grubu

Değerlendiren: Fatih Altunbaş

İLEM henüz dernek hüviyeti kazanmamışken de Türk Modernleşmesi, Mukayeseli Bilimler Çalışması içerisinde temel okuma konularından birisi idi. Bunun gerekçeleri, Türkiye’de dindarlığın Cumhuriyet sonrası geçirdiği süreç ve İslamcılarının kendilerini var kılmak üzere bir bilinç inşa etme girişimleri ile sıkıca bağlantılıdır. Bu bahsi bir tarafa bırakırsak, Türk Modernleşme tecrübesi, üzerine çokça düşünülmesi gereken anahtar alandı. Sonuçta düşüştüğümüz yerden kalkacaktık.

Yaklaşık on, on beş yıl boyunca Türk Modernleşmesine dair yerli yabancı, içeriden dışarıdan pek çok hocadan kitaplar okundu, tartışıldı. Kendimize dair bir tarih bilinci ve bakış açısı oluşturma girişimlerinin ana üssü hep burası oldu. Türk modernleşmesine dair kuramsal literatür bir şekilde elimizin altından, zihnimizin köşelerinden geçti. Kuram bizi, biz kuramı yorduk. İşte tam bu arada; edebiyat, roman bir ay gibi üzerimize doğdu ve yeni ufuklar açtı önümüze. Gerçi Türk Modernleşmesi okumalarımızda, edebî türlerle ilk defa anı-hatırat okumaları vasıtasıyla tanışmıştık. Yaklaşık iki yıl içinde 30-40 civarında hatıratı yudumlamıştık kana kana. Edebî olan ağzımızda bir tat bırakmış olacak ki Türk Modernleşmesini, bir de Türk romanı üzerinden okuyalım dedik.

Sorduk sorduk, listemizi oluşturduk, oturduk konuştuk, politik edebiyatta buluştuk.

Derler ki politik edebiyat-kaynakları ve ortaya çıkışı itibariyle- politik görüşleri herkesin anlayabileceği bir şekilde geniş halk kitlelerine anlatmayı amaçlayan edebiyat, özellikle roman türü olarak ortaya çıkmış. Biz de romanın salt bir edebiyat uğraşısı olmadığı, mevzusunun ve yazarının belli bir toplumsallık ve ideolojiyi yansıttığı düşüncesiyle kurduk bu okuma grubunu. Hem romanların edebî zevkine varmak hem de roman üzerinden toplumsal, tarihsel ve siyasal bir okuma gerçekleştirmek istedik. Tabii bizde politik edebiyat ürünü çok fazla yok. Bu sebeple listemizdeki her eser, bu kategoriye girmeyebilir. Bu tip eserler de bu kategoriye, bu bağlama bizim yorumumuzla ve cehdimizle dâhil olmaktadır. Yirmi küsur kişi ile başlayan grup, özünü ve dinamliğini devam ettirmektedir.

Bu süreçte kimi dostlar kendilerine ilginç uğraşlar da buldular. Kimisi Türk romanındaki kentsel ve mimari dönüşüm, kimisi ordu ve askere biçilen rol ve tipolojisine, kimisi de Anadolu insanının dönüşümüne...

Uğrayıp “Ne oluyor burada?” diye merak edenlere kapımız açıktır.

İLEM’de İslam İktisadı Tartışmaları Devam Ediyor

Modern dönemle birlikte ekonomi olgusu, hayatın hemen tüm cephelerini belirleyen bir imgeye dönüşmüş, dünya sathında bir güç olarak temayüz eden Batı’nın temel paradigmaları da bu istikamette şekillenmiştir. Sömürgecilik çağı ve ardından dünya gündemine giren küreselleşme olgusu, Batı değerlerinin dünyanın diğer coğrafyalarına da taşınması ve farklı kültürlerin bir belirleyeni olmak üzere etkinlik kazanmasına sebep olmuştur. Müslüman dünya ise siyasetten hukuka, kültürel hayattan iktisadi nizama kadar hemen tüm alanda bu kuşatmaya bir cevap üretme ve bir alternatif arama çabası içerisinde olmuştur. Bu bağlamda, iktisat alanında 1950’li yıllarda başlayan ve 1980’lerden itibaren hız kazanan çaba ve arayışlar günümüzde daha nitelikli çalışmaların zeminini oluşturmuştur. İLEM de bu sürece katkı sağlamak ve bu arayışı, kendi değerlerimizin belirlediği bir zeminde ve ilmi bir çaba eşliğinde irdelemek üzere, İslam İktisadı Seminerleri başlığı altında dört haftalık bir seminer dizisi düzenlenmiştir. Programda, İslam iktisadı olgusu etrafında iktisadi alandaki arayışımıza dair sahil bir çerçeve çizilmeye çalışılmış ve bu bağlamda sorunların tespitini yapmak suretiyle ideal bir teori ve pratiğin nasıl geliştirilebileceği belirlenmeye çalışılmıştır. İlk iki hafta teorik çerçevede tartışılan İslam iktisadı olgusu, üçüncü ve son seminerle somut bir zemine taşınarak irdelenmiş ve örneklemelerle pekiştirilmiştir.

■ İslam İktisadında Devlet ve Piyasa

Prof. Dr. Ekrem Erdem, 17 Eylül 2011

Değerlendiren: Oğuz Karasu

İLEM İslam İktisadı Seminerleri kapsamındaki ilk seminerimiz, “İslam İktisadında Devlet ve Piyasa” başlığı altında, Prof. Dr. Ekrem Erdem hocamız tarafından gerçekleştirildi.

Devlet ve piyasa konusu İslam İktisadı’nda çok bilinen bir konu değildir. Farklı bilimsel yaklaşımlar çok farklı sonuçlara ulaşabilmektedir. Ekrem Erdem, bu konuda, eşyaya bakışıyla mütenasip, tarihsel ve teorik boyutta kendi birikimi üzerinden değerlendirmelerde bulunarak sunumuna başladı.

“Adam Smith’e göre piyasa dâhilinde bulunan kasap veya fırın, bizim iyiliğimizi düşünerek satış yapmaz ve ortaya koyacağı hizmet ya da ürünü kendi çıkarını önceleyerek gerçekleştirir.” diyen Erdem, modern iktisadın bireyinde bencillik hüküm sürerken, Müslüman bir ferдин davranış kalıplarının ise iktisadi hayatta şu şekilde gerçekleştiğini ifade etti: Ekonomik birimler, sosyal amaçlara hizmet ederek onu dikkate alır; bununla çatışmayacak biçimde fertlerin menfaatini ve kârını gözetmesini ister ki, bu maslahat-ı ümmet’tir; makul bir şekilde, israfa ve cimriliğe kaçmaksızın tüketimde bulunur; fertlerin tasarruf kararının yatırıma yönelik kullanılmasını ister ve bu kaynakların atıl olarak kenarda

tutulmasını engellemek için zekât müessesesi müdahalede bulunur.

Erdem'e göre, piyasa merkezli bir yapıya dair İslam geleneğinde gerçekleştirilmiş olan kurumsal düzenlemeler ise şunlar olmuştur: faiz yerine ticaret ve kâr ortaklığı, yatırım ve üretim yoluyla para kazanımının esas alınması, sosyal amaçların gerçekleştirilmesi amacıyla devletin yeri geldiğinde aktif rol alması gereği, sosyal amaçlar çerçevesinde zekâtın toplumsal adaleti sağlama yolunda en önemli kurum olarak görülmesi ve toplumun bütün fertleri için asgari bir gelir düzeyinin temin edilmesidir.

"İslam'da iktisadi faaliyetlerin üç temel ilkesini incelememiz gerekirse; itidal ki bunu dünyanın peşinde değil de içinde yaşamak olarak algılamalıyız; helal kazanç; israf ve cimrilikten kaçınmaktır." diyen Erdem, "Bu ilkelerle birlikte faiz ve ribâyâ karşılık zekât ve sadaka zaman zaman birbirleriyle çakışır mı?" sorusuna ise; faizin ve ribânın, karşılığında hiçbir şey vermeden kazanılan şeyi ifade eder-

ken zekât ile sadakanın tam tersi olarak, karşılığında hiçbir şey almadan verilen şeyi ifade ettiğini hatırlamamız gerektiğini ifade etti.

Erdem'e göre piyasa mekanizması, İslami yaklaşıma göre, "Allah'ın, insanları birbirleri üzerinden rızıklandırdığı bir yapı" olarak karşımıza çıkıyor. İslam devleti içerisindeki pazarlara ticaret yapmaya gelen gayrimüslim tacirlerin de çok ciddi anlamda korunmasına yönelik gerçekleştirilen uygulamalar, bize piyasanın ayırım yapmaksızın bütün insanların birbiri üzerinden rızıklandığı bir mekanizma olduğunu ve bu mekanizmanın haksız rekabete yol açmadan kendi içinde serbest rekabete açık bir şekilde işlerlik kazandığını yineliyor. Ayrıca, piyasa içinde tekelleşmeye karşı alınan önlemler de uygulamalarda yer alıyor.

Seminerin başından itibaren farklı açılardan yaklaşılacak soruyu yinelememiz gerekirse; iktisadi hayat devam ederken, politik olarak daha ziyade iktisadi faaliyetlerin devlet merkezli mi, piyasa merkezli mi yürütülmesi gerekiyor?

Erdem'e göre bu çerçevede ele alınan iki farklı meşruiyet alanı bulunmaktadır. İlkinde, İslam iktisat politikalarının devlet merkezli olması gerektiği savunulurken, ikincisinde devletin adil bir yargıçtan öteye geçmeyecek şekilde serbest piyasa mekanizmasının etkinliğinin kendi içerisinde çözülmesi gerektiğinin savunulmaktadır.

Bu iki farklı görüşün birbirinden farklı olmasının, birbiriyle çatıştığı anlamına gelmediğini ve birbirini mütemmim cüzde tamamlayıcı unsurları olduklarına dikkat çeken Erdem, ne güvenliğin olmadığı yerde bireyin özgürlüğünün, ne de özgürlüğün olmadığı yerde toplumun güvenliğinin uzun vadede sağlanmasının mümkün olamayacağı gerçeğini gözden kaçırmadan yaklaşımlarımızı belirlememiz gerektiği ifade etti.

■ İslam Ahlak Ekonomisinin Temel Kaynakları

Dr. Mehmet Asutay, 24 Eylül 2011

Değerlendiren: Rıdvan Kadir Yeşil

İLEM İslam İktisadi Seminerleri kapsamındaki ikinci seminerimiz, Durham Üniveristesi Öğretim Üyesi Dr. Mehmet Asutay tarafından “İslam Ahlak Ekonomisinin Temel Kaynakları” başlığı altında gerçekleştirildi.

Asutay, İslam dünyasındaki ekonomik kalkınma konusunda yaşanan sıkıntıları ve başarısızlığın sebeplerini, ahlak merkezli bir finans sektörünün gelişmemesinin nedenlerini, İslami finans modeli ile İslami anlayış arasında yaşanan ikilemleri ve bu ikilemlerin nedenlerini, bu seminerde geniş bir kapsamda ele aldı.

İlk olarak 1970’li yıllarda İslam ahlak ekonomisinin kurumsal alt yapısını oluşturmaya yönelik çabalar başlatılmıştır. Asutay’ın değerlendirmesine göre; zaman içinde İslami finansın (bankacılığın) öne çıkması ile birlikte, ne yazık ki kurumsal gelişmelerin sekteye uğradığını ve pragmatik bir şekilde bankacılığı destekler nitelikte bulunduğunu görüyoruz. İslami düşüncenin bu konuda kendini tam anlamıyla ifade edememesinden kaynaklanan sebeplerle birlikte entelektüel gelişmelerden ziyade pragmatist bir yaklaşım ile maalesef “Paranın Helalleştirilmesi”nin ötesine geçilemedi. İktisadi düzlemde İslami finansın yaşadığı bu etkileşim, aynı zamanda, egemen gücün kapitalizmi destekler nitelikte olmasından da kaynaklanmaktadır. Derinlemesine bir incelemede bulunmamız gerekirse; bu konuya dair çok ciddi bir varlık sorusunun sorulması ve ona cevap aranması gerçeğini görmeliyiz. Bilmeliyiz ki, beklentilerimiz ve yapmak istediklerimiz, bugün var olan sistemin “İslami”sini mi ortaya koymalı, yoksa birçok problemin ortaya çıkmasına sebep olan kapitalizmin yerine alternatif bir sistem anlayışını mı ortaya koymalı? Elbette ki sis-

tem oluşturabilmek için, ardından sistemi destekleyebilecek siyasi bir gücün de olması gerekmektedir. Hatta varlık sorusu bağlamında “Banka olmalı mı?” sorusunun dahi ciddi şekilde sorgulanması gerekiyor. Zira banka olmayan değişik finansal kurumların da kurulması mümkün. Belki de İslam’ın hedeflediği ya da beklenti olarak ortaya konulan sosyal adaleti de gerçekleştirebilmesi, bu kurumlarla daha kolay olabilecektir.

Tarihsel olarak da bu bağlamda var olan kurumların farklı şekillerde İslam dünyasında tezahür etmiş olduğunu görebiliriz diyen Asutay’a göre, Edward Said’in oryantalizme getirdiği kritiğini de bu bağlam çerçevesinde düşünecek olursak “Eğer sizin Avrupa merkezli kurumlarınız Müslüman dünyada yoksa, bu durum Müslüman dünyanın geri kalmışlığı anlamına gelmiyor. Tam tersine, onların kendi sosyal formasyonlarını farklı şekillerde ifade etmiş olduklarını görürüz.” Ancak ne yazık ki İslami bankacılığı, finansal bankacılık olarak organize etmek, esasında Edward Said’in çabasını boşa çıkartmıştır. Çünkü tamamen Avrupa merkezli anlayışa

ya da kurumsal ve kavramsal anlayışa doğru bir geçiş yaşanmıştır.

Sistemin pragmatist bağlamda çok iyi çalıştığını ve beklentilerimize cevap verdiğini ifade eden Asutay'a göre bu durumdan hoşnut bir şekilde modern hayatı yaşamaya çalıştığımız için bu kurumların bizim için bir şekilde bunu gerçekleştirebiliyor olmasından memnunuz. Var olan konveksiyonel sistemin ciddi şekilde problemleri olduğunu, artık sadece bizim için değil dünyada herkesin kabul ettiğini görmek zorundayız.

Dünya nüfusu içinde Müslüman nüfusun yüzde %25'lik bir orana sahip olduğunu, buna karşın Müslüman nüfusun dünya genelinde oluşturulan gayri safi milli hasıla içindeki payının %10'u geçmediğini belirten Asutay, büyüme bir şekilde gerçekleşecek olsa da, sahip olunan sermayenin ekonomik kalkınmaya nasıl dönüşeceği daha temel bir problem olduğunu belirterek, bu problemin ahlaki bir ekonomik sistem ile aşılabileceğini söyledi.

Sistem çerçevesinde bir medeniyetin kendini ifade etme şekilleri içerisinde ekonomik yapıyı da görebiliriz. Medeniyet bir şekilde, kim neyi yapacak, nasıl yapacak, nasıl üretim gerçekleşecek gibi konularda bilgi üretir ve toplumu organize eder. Medeniyetlerin sosyal formasyon çerçevesinde toplumun realitesini oluştururken belirlediği en önemli özelliklerden biri de üretim modelinin nasıl olacağıdır. Bir taraftan İslami bankacılık ile farklı bir sistemin üretim yapısından bahsederken diğer taraftan da bunu kapitalist sistem içerisinde ifade etmeye çalışır. Ortada ciddi bir uyumsuzluğun, eklektik bir düşüncenin olduğunu görüyoruz. Ancak, tarihsel sürece baktığımızda toplum bir şekilde kendini organize edebilmiş, o prensipler çerçevesinde farklı finansal teknikleri geliştirebilmiş ve de üretim-tüketim ilişkilerini belirleyebilmiştir. Asutay'a göre, İslam'ın da bu konu üzerinde oluşturduğu bir üre-

tim modeli var ve finans sektörü de bu modelin bir parçasıdır. Asutay için, alternatif bir sistemin arayışına girmenin esasında radikal bir söylem olmayacağı, zira günümüz ekonomik sistemi olan neoklasik iktisatta nihayetinde bir dünya görüşünü, değer yargılarını dayatmaktadır. J.S.Mill'in deyimiyile, "Işık nereden gelirse, kişiyi de farklı bir sonuca ulaştırır." Bizim de kendi normlarımızı aramamız, bizleri farklı sonuçlara götürecektir. Bu arayış yanlışlanamaz; zira, bizim ışığı-Nur'u arama yolumuz bu durumu ortaya çıkaran nihai bir sonuçtur.

Asutay, İslam ekonomisi tanımlanırken adaletin her zaman ön plana çıkarıldığı ve İslam ekonomisinin temel amacının adalet olduğu üzerinde durdu. Bu çerçevede tanımlara bakıldığında İslam ahlak ekonomisinin, dinin bir parçası olduğunu görürüz. Bu anlayışta, yaşanmak istenilen iktisadi hayatı sistematik bir yapıya kavuşturma azmi vardır. Dolayısıyla, kendi kurumlarını, normlarını oluşturmak için kendi değer yargıları üzerinden hareket ederek arayışını sürdürmektedir. Malezya'da yapılmış olan bir araştırmayı örnek almamız gerekirse; insanların, rasyonel bir yöneliş ile paralarını faizli bankacılık sisteminde kâr maksimizasyonu amacıyla kullanabilecek iken, neden İslami bankacılığı tercih ettiklerini, ancak dini hassasiyet duygusunu yahut ahirette hesap vereceğine dair inancını dikate alabilirsek anlayabiliriz.

Sonuç olarak bugün, artık bir kırılma noktasında bulunmaktayız; ya bir sistem anlayışıyla farklı bir şeyler oluşturacağız ya da tam olarak kapitalizme teslim olacağız diyen Asutay, tam bu noktada bilginin İslamlaştırılması sorununu çözümlememiz gerekmekte. Zira bir şeyleri 'İslamlaştırarak' mi gelişmeyi düşünüyoruz, yoksa yeniden bir yapılanmaya mı gitmeliyiz, bunu belirlememiz gerekiyor. Realitelerimizi tanımamız gerekiyor ki cevap bulabilelim diyerek sunumunu bitirdi.

■ Faizsiz Bankacılık Sisteminin Genel İşleyişi

Doç. Dr. Servet Bayındır, 1 Ekim 2011

Değerlendiren: Ömer Faruk Yeni

İLEM İslam İktisadi Seminerleri kapsamındaki üçüncü seminerimiz “Faizsiz Bankacılık Sisteminin Genel İşleyişi” başlığı altında Doç. Dr. Servet Bayındır tarafından gerçekleştirildi.

Bayındır, İslam iktisadında finansal işlemlerin genel işleyişinde -gerek tarihsel, gerek güncel işleyişte- ortaya çıkan finansal kurumlar çerçevesinde bir değerlendirme sunan Bayındır, faizle ilgili tarihsel görüşlerden bahsetti. Bu görüşlere göre faiz “krediden elde edilen gelirdir”; başka bir ifade ile de “gelir amaçlı borç işlemi”dir.

Bayındır; tarihsel süreçte gerek düşünürlerin, gerekse dinlerin getirdiği kurallar çerçevesinde faize yönelik getirilen yasaklamaların, insanların ekonomik hayatta karşılaştıkları uygulamalara yönelik düşünmeye ve bu bağlamda Müslümanları alternatif kurumlar oluşturmaya sevk ettiğini ve nihayetinde bu para işlerini organize eden kurumların, bugün banka ismiyle nitelendirildiğini ifade etti.

“Bankalar, sistem içerisinde nasıl bir fonksiyon icra ederler ki bankacılık faizle olursa yanlış, faizsiz olursa doğru olur?” sorusu üzerinden Bayındır, bankaların genel işleyişini şöyle ifade etti: Bir kesim gelirin bir kısmını tasarruf amacıyla harcamayarak tasarruf etmekte, diğer kesim de giderinin gelirinden fazla olması, yatırım gibi nedenlerle paraya ihtiyaç duymaktadır; buna göre bankanın bu iki kesim arasındaki işlevi, tasarruf edenin parasını, ihtiyacı olan kesime belirli sözleşmeler çerçevesinde aktarmaktır. Dünya sistemindeki bütün bankaların para alış verişlerini, müşterileriyle yaptıkları borç sözleşmeleri üzerinden gerçekleştirmelerine değinen Bayındır, bununla beraber faizli bankalar tasarruf edenin parasını alırken, örneğin; %5 oranında faizle birlikte geri almasını vaat ederken, paraya ihtiyacı olan yatırımcıya da %10 oranında faiz üzerinden geri ödeme yapmasını şart koştuğu-

nu bildirdi. Aradaki %5 oranındaki fark ise bankanın işlem geliri olarak bankaya kalmakta.

Bayındır, faizsiz bankalardaki işleyiş sistemini izah ederek sürdürdü. Para sahipleri ile paraya ihtiyacı olanlar arasındaki fonksiyonlar, diğer bankalarla aynı şekilde icra edilir; fakat para iki farklı şekilde toplanmaktadır. İlki cari hesap şeklinde, ikincisi ise katılım hesabı şeklinde. Cari hesaba yönelik olarak ne bankanın ne de hesap sahibinin getiri veya işlem amacı söz konusu değil; kurumun amacı burada daha çok hizmet etmeye yöneliktir. Katı-

lım hesabına yönelik uygulamada ise hesaba yatırılan para, faizsiz banka tarafından çalıştırılmaya yönelik işlem görmektedir. Burada banka ile tasarruf sahibi arasında bir ortak ilişkisi çerçevesinde irtibat kurulmaktadır. Para, banka aracılığı ile ihtiyaç sahiplerine kullanılır. Burada ortaya çıkan emeksermaye ortaklığı sonucunda elde edilen kâr, sermayedar ile banka arasında bölüşülmektedir.

Anlatımın devamında Bayındır, paranın banka aracılığı ile yatırımcı kesime kullanılmasının çeşitli yöntemlerinden de bahsetti. Bunlar; mudarebe, müşareke, murabaha, kiralama (leasing) gibi yöntemlerdir. Toplanılan paranın farklı şekillerde değerlendirme yöntemleri mevcuttur. Bu yöntemler arasından murabaha %90 gibi bir kullanım oranına sahiptir. Murabaha, maliyet ile birlikte kârlı satıştır. Aynı zamanda satış akdi olarak temellendirilmiştir. Bayındır sunumunu murabahaya yönelik bir örnek ile sonlandırmıştır: Örneğin bir bayan, antika bir saat almak istiyor. Ancak, saat, alım gücünü

aşan bir fiyatta satılmaktadır. Diğer taraftan bir tüccar (banka), malı asıl satıcıdan (örneğin) 100 TL'ye satın alma talebinde bulunuyor. Tacir, malı satıcıdan 100 TL'ye (genelde peşin olarak) satın alıyor. Ardından tacir 100 TL'ye peşin aldığı malı %10 karla, 110 TL'ye 2 ay vade ile bayana satıyor. Müşteri taksitler 55 TL olmak üzere toplam 2 ay içinde parayı satıcıya ödüyor. Murabaha, bu örnekte de görüldüğü üzere peşin alınan malın üzerine kârının da eklenmesiyle müşteriye satılması işlemi olarak tanımlanıyor.

■ Faiz ve Finansman İhtiyacı Bağlamında Günümüz İslam İktisadı Uygulamaları

Doç. Dr. İshak Emin Aktepe, 8 Ekim 2011

Değerlendiren: A. Furkan Köksoy

İLEM İslam İktisadı Seminerleri kapsamındaki dördüncü seminerimiz, "Faiz ve Finansman İhtiyacı Bağlamında Günümüz İslam İktisadı Uygulamaları" başlığı altında Doç. Dr. İshak Emin Aktepe hocamız tarafından gerçekleştirildi.

İslam'da izin verilen ve verilmeyen finansal işlemler konusuna genel bir giriş yaptıktan sonra, İslam hukukunda insanların ihtiyaçlarını gidermek amacıyla oluşturulan yöntemlerin değerlendirilmesi için benimsenen üç temel yaklaşımı izah etti.

İnsanın, tabiatı gereği muhtaç bir varlık olduğundan, hayatını idame ettirebilmesi için bir takım gereksinimleri mevcuttur diyen Aktepe'ye göre, insanoglu bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına; ticaret, esnafılık, gasp, hırsızlık gibi bir takım yöntemlere başvurmuştur. Dolayısıyla insanlar, meşru bir takım yöntemlerin yanı sıra meşru olmayan yöntemleri de geliştirmiştir.

"Tarihsel sürece bakıldığında, hem meşru olan yöntemlerin hem de meşru olmayan yöntemlerin günden güne kolaylaştırıldığı görülür. Hatta zaman içinde meşru olmayan bir takım yöntemlerin hukuklaştırıldığı dahi müşahade edilir." diyen Aktepe için tefecilik günümüzde meşru değilken aynı sistemle çalışan faizli bankacılık kabul görmüş, hat-

ta ekonomik sistemin düzgün işleyebilmesi için olmazsa olmaz bir kurum haline getirilmiştir.

İnsanların ihtiyaçlarını karşılama yöntemlerine yönelik İslam hukukçularının benimsediği üç temel yaklaşım vardır: İslam hukuku, dünyanın sonuna kadar insanların ihtiyaçlarını karşılayan, her yerde ve her devirde uygulamaya elverişli bir hukuk olması hasebiyle içtihat kapısı kapanmamıştır. Buna mukabil bazı İslam hukukçularının dayandıkları delilin zahirini ele alıp maslahatı (ihtiyacı) göz önünde bulundurmaksızın hüküm vermeyi, helal dairesinin çapını dar tutmayı, en sahih yol olarak benimsediklerini ifade eden Aktepe, bu yaklaşımın Müslümanlar için pratikte fayda sağlamayan, dini zorlaştıran bir yaklaşım olduğunu da belirtti. Aktepe'ye göre diğer bir yaklaşım ise ilk tutum ile taban tabana zıt, pratikte faydayı temel alarak delili ona göre yorumlayan, ilahî muradı gözetmeyen yaklaşımdır. Üçüncüsü ise hem ilahî muradı hem de maslahatı göz önünde bulunduran, orta yolu benimseyen yaklaşım der ki, Aktepe'ye göre asıl olan da bu olmalıdır. Zira, kısıtlayıcı yaklaşım bizim için meşru olan bazı imkânları kaybetmemize neden olabileceği gibi şahsi çıkarları ön planda tutmak da bizi dinî dairenin dışına çıkarabilir.

Aktepe'nin seminerde verdiği mesaj; İslam'ın meşru kabul ettiği yöntemlerin yanında, meşru kabul etmediği yöntemlerin de var olduğu ve gün geçtikçe her iki yöntemin de kolaylaştırıldığıdır. Aktepe, konuşmasına İslam'ın çizdiği helal daireyi kısıtlamadan ve bu dairenin dışına çıkmadan değişimin, dönüşümün ve gelişimin yollarını bulmamız gerektiğini ifade ederek son verdi.

Güncel Akademik Birikim Tez Sunumlarında Aktarılıyor

İlmi Etüdler Derneği'nin uzun yıllardır devam ettirdiği etkinliklerden tez sunumları çerçevesinde, İLEM mensupları başta olmak üzere yüksek lisans ve doktora çalışmalarını tamamlayan araştırmacılar tezlerini sunmaktadır. Farklı disiplinlerde çalışmış araştırmacıların konularına dair genel bir bilgi ve bakış açısı kazandırmayı hedefleyen bu çalışma, İLEM'in ihtisas çalışmaları bünyesinde yer almaktadır. Disiplinler arası ve disiplinler ötesi çalışmaların gündemine önem kazandığı dünyamızda farklı alanlara dair metinlerin o konuya dair doğrudan ilgisi olanların yanı sıra dolaylı ilgisi olanlarca da dinlenmesi ve bir tartışma ortamının oluşturulması, hem tez çalışmasını tamamlayan araştırmacıya hem de dinleyicilere önemli katkılar sağlamaktadır. Tez sunumları esnasında, ayrıca bilginin yanı sıra metodolojiye yönelik tartışmaların da yapılması, akademik çalışmaların bel kemiği konumunda olan yönteme dair de önemli açılımların olmasını beraberinde getirmektedir.

■ Suriye Dış Politikasında Ulusal Çıkar (1990-2010)

Muhammed Hüseyin Mercan, 19 Ekim 2011

Değerlendiren: Muttalip Tütüncü

1990–2010 yılları arasında Suriye dış politikasını ve dış politika yapım sürecinde ulusal çıkar algılarının ne tür değişimler geçirdiği ve hangi saiklere sahip olduğunu incelediği “Suriye Dış Politikasında Ulusal Çıkar” başlıklı tezin sunumunda Muhammed Hüseyin Mercan, Suriye dış politikasının “Büyük Suriye” hayalini gerçekleştirme isteği, tüm Arapları tek bir çatı altında toplama çabası ve İsrail'e karşı muhalif ve dirençli bir politika izlemek olmak üzere üç temel noktadan oluştuğundan hareketle, Hafız Esed döneminde de bu noktaların değişmeyecek bilakis kuvvetlendirildiğini ifade etti. Bu üç temel hedef bağlamında İsrail'e karşı bölgede denge-

leyici güç, bir sonraki adımda da bölgenin yegâne gücü olmak adına karşılıklı çıkar ve denge politikası çerçevesinde Sovyetler Birliği'ne yaklaşan Hafız Esed'in, Amerika ile de sürekli gergin olan ilişkilerini hiçbir zaman koparmadığına dikkat çekti.

Tam da bu noktada, Sovyetler'in çökmesiyle yeni bir arayış içerisine giren Suriye dış politikasının Amerika'nın Kuveyt Krizi nedeniyle Irak'ı işgal etmesi sırasında Amerika'ya destek vermesinin ve yine Amerika'nın istek ve desteği ile -İsrail ile barışın yolunu açmak anlamına gelen- Madrid Barış Görüşmeleri'ne katılmayı kabul etmesinin, ulusal çıkar söz konusu olduğunda birbirine zıt görünen politikaları hızlı bir biçimde benimseyebildiğini göstermek bakımından dikkat çekici olduğunu belirten Mercan, Suriye'nin Lübnan'a nüfuz poli-

tikasında değişikliğe giderek de sadece yöntem değiştirmek suretiyle Suriye'nin çıkarlarını maksimize etmeyi seçtiğini ifade etti.

2000 yılında göreve gelen Beşşar Esed'in ise dış politikada zaman zaman bazı değişikliklere gitmekle beraber pragmatik yaklaşımı koruduğunu örneklerle ortaya koydu. Buna göre, Hariri Suikastı ile oluşan uluslararası baskı neticesinde askerlerini geri çekmek zorunda kaldığından Lübnan'da nüfuz kaybına uğrarken, İsrail-Hizbullah çatışmasında doğrudan Hizbullah yanında yer alarak Suriye dış politikasının temel unsurlarından İsrail karşıtlığı seçeneğini devam ettirmiştir. Bu sayede Arap dünyasının da takdirini kazanmış, bölge ülkeleri ve Arap dünyasına yönelik temel politikalarını böylece devam ettirme ve geliştirme imkânı bulmuştur. Bu süreçte, keza bölgenin Arap olmayan büyük güçleri İran ve Türkiye ile de yakınlaşmada büyük bir ivme yakalamıştır. Mercan'a göre Türkiye'nin, İsrail-Suriye arasında arabuluculuk teklifini reddetmeyerek Suriyeli yetkililerin İstanbul'da ger-

çekleşen toplantılara iştirak etmesi ise İsrail ile barışa yönelik önemli bir sinyal niteliği taşıdığından Suriye dış politikasının ulusal çıkar bağlamındaki pragmatik tavrının Oğul Esed döneminde de devam ettiğinin bir göstergesidir.

Son olarak Muhammed Hüseyin Mercan, "ulusal çıkar" kavramının gerçekten tüm toplumun çıkarı/na olup olmadığını tartışmaya açtı. Buradan hareketle, "ulusal çıkar" kavramının kendi içerisinde her ne kadar "ulus"un çıkarına dair bir görünüme sahip olsa da devletlerin yönetim şekillerinin ve lider kadroların

kendi toplumları üzerindeki hâkimiyet derecelerinin bu noktada büyük bir etkisi olduğuna dikkat çekti. Bu anlamda, liderin uyguladığı politikaların sorgulanabilirliği ya da hesap verebilirlik noktasında önemli kısıtlamaların olduğu Suriye gibi kapalı ülkelerde, belirlenen tercihlerin ulusun tamamını kapsamaktan ziyade, liderlerin kendi kararlarının toplum tarafından da benimsendiği ön kabülüne yahut halka benimsetilmesi esasına dayandığını, yani rejimin çıkarlarının mutlakaştırıldığı ve gerektiğinde rejimin çıkarının "ulus"un çıkarının önüne geçtiği bir yapının Suriye'de hâkim olduğunu ifade etti. Bütün bu veriler ışığında, Ortadoğu'nun en önemli aktörlerinden birisi olan Suriye'nin dış politikasının, kuramsal çerçeve dâhilinde incelenmesi halinde, tek bir kuram üzerinden açıklanabilecek siyasi bir yapı olmadığını belirtti. Sunum, Mercan'ın, katılımcıların Suriye'ye ilişkin çok farklı konu ve zaman dilimlerine ait sorularını yanıtlaması ile sona erdi.

■ İki Latin Amerika Ülkesinin Dış Politikalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi: 21. Yüzyılda Brezilya ve Venezuela

Süleyman Güder, 23 Kasım 2011

Değerlendiren: Gürzat Kami

İLEM Tez Sunumu Programı çerçevesinde, Süleyman Güder'den Fatih Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde hazırlamış olduğu "İki Latin Amerika Ülkesinin Dış Politikalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi: 21. Yüzyılda Brezilya ve Venezuela" isimli yüksek lisans tezini dinledik.

Tezinin içeriğine dair bilgi vermeden önce Güder, Türkiye'de Latin Amerika ülkeleri üzerine yapılmış akademik çalışmaların sayıca az oluşuna dikkat çekti. Yapılan çalışmaların ise çoğu kere Avrupa'da oluşmuş literatürden beslendiklerinden dolayı Latin Amerika'daki gelişmeleri anlamlandırırken yeni açılımlar getirmek, Avrupa ve Amerika perspektifinin dışında izahlarda bulunmak noktasında sıkıntı içerisinde olduklarını belirtti. Kendisi bu sıkıntıyı yaşamamak için İngilizce yazılmış Avrupa menşeli kaynaklarla birlikte araştırma konusu olan iki ülkede Portekizce - İspanyolca yayımlanmış kaynakları da incelediğini söyledi. Bu durum tezin literatürünü zenginleştirdiği gibi bir ölçüde "ötekinin gözüyle" yazılmasını da engellemiştir diyebiliriz.

Güder, tezinde Brezilya için Lula da Silva (2002-2010), Venezuela için ise Chavez Frias (1999-...)’ın başkanlık dönemlerini ele aldığını ve bu liderlerin yönetimi altında iki Latin Amerika ülkesinin dış politika perspektiflerini karşılaştırmalı olarak incelediğini söyledi. Kendilerini solcu/sosyalist olarak nitelendiren bu iki başkanın, ideolojik tutumlarının dış politika söylemleri ve eylemleriyle ne derece tutarlı olduğunu, karşılaştırmalı politika incelemelerinde en çok kullanılan "üçlü analiz düzeyi" yöntemini kullanarak tartıştığını belirtti. Üçlü analiz düzeyinin, dış politikanın belirlenme sürecinde sırasıyla bir aktör olarak devlet başkanının (*birey düzeyi*), devletin yıllar içerisinde oluşmuş dış politika geleneği ve bu gelenek çerçevesinde şekillenmiş kurumlarının (*devlet düzeyi*) ve nihayet uluslararası koşulların (*uluslara-*

rası sistem düzeyi) etkilerinin hesaba katılması anlamına geldiğini söyledi. Brezilya ve Venezuela'nın 2000'den sonraki dış politikalarını karşılaştırmadan önce Güder, Latin Amerika'da solun oluşumu, evrimi ve yükselişe geçişi ve Brezilya ile Venezuela'nın geleceksel dış politikaları hakkında tarihsel bir arka plan verdi. Ardından, Brezilya'da Lula'nın, Venezuela'da ise Chavez'in dış politika parametrelerini, diğer Latin Amerika ülkeleri, ABD, Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası aktörler ile ilişkiler olmak üzere dört ayrı ilişki çerçevesinde anlattı. Güder'in bazı tespitlerini şöyle sıralayabiliriz:

- 1) 90'ların ikinci yarısından itibaren "Latin Amerika solu" bir evrim geçirmiş, kültür, din ve etnik kimlik gibi unsurları da içerecek şekilde yeniden şekillenmiştir.
- 2) Lula iktidarıyla birlikte Brezilya'da dış politikanın bölgesel kaygılardan bağımsız olarak ülkenin kendi ulusal çıkarları ekseninde belirlenmesini getiren, yani dış politikanın bir anlamda Brezilyalılaşması* diyebileceğimiz bir süreç yaşanmıştır.
- 3) Chavez, Venezuela adına, Latin Amerika coğrafyasında liderlik rolünü Brezilya'nın elinden almanın gücünü kabul etmiş, bölgede en iyi ikinci olmayı ve bu rolü korumayı hedef seçmiştir.

Daha sonra Güder, Lula ve Chavez'in kişisel özellikleri, başkanlık öncesi geçmişleri ve deneyimlerinden bahsetti. Gençliğinde ayakkabıcılık ve boyacılık dâhil çok çeşitli işlerde çalışmış ve işçi sendikalarında aktif rol alarak siyasete girmiş olan *Lula'nın solu* ile askeri bir eğitim alarak orduda yükselmiş ve sol literatüre akademik anlamda daha hakim olan *Chavez'in solunu* karşılaştırdı.

Tezinin son bölümünü anlatırken Güder, tez boyunca öne sürdüğü iddiaları verdiği veriler ve yaptığı yorumlar ışığında toplu bir şekilde tekrardan sundu. Bu çalışmanın Türkiye'de bundan sonra yapılacak Latin Amerika çalışmaları için faydalı olabileceği ümidini taşıdığını belirtti. Biz de kendisinin bu katkılarını paylaştığımızı belirtmeliyiz.

* Güder, buna "Brasilization of foreign policy" diyor.

■ Kentsel Müdahaleler Açısından İstanbul

Yrd. Doç. Dr. Murat Şentürk, 21 Aralık 2011

Değerlendiren: Yunus Çolak

İlmi Etüdlere Derneği'nin düzenlediği İLEM Tez Sunumları'nın Aralık ayı konusu, "Kentsel Müdahaleler Açısından İstanbul" başlıklı doktora tezi ile Murat Şentürk idi.

Siyasetin belirleyici rolü ve müdahaleyi ya da dönüşümü manipüle ederek topluma arz ediyor oluşu, kente müdahalelerin tarihsel süreçte taşıdığı süreklilik ve felaket söylemleri ile birlikte üretilmesi, Şentürk'ün tezinin ana varsayımlarındandır. İstanbul'a ilişkin müdahalelerin anlaşılabilmesi için dönemsel bir değerlendirme ortaya koyan Şentürk, Altıncı Daire-i Belediye gibi kamusal yapılanmaların vücut bulduğu 19. yüzyılın ortalarını kurucu dönemlerin ilki olarak belirtti. Kente müdahalelerde belirleyici rolleri ile öne çıkan bu dönemlerden ikincisi ise İstanbul'un başkentliği Ankara'ya bıraktığı ve Fransız uzman Henry Prost'un İstanbul'u planladığı 1920-1930'lu yıllar olduğunu savunan Şentürk'e göre, 1980'li yıllar ise kurucu dönemler üçlemesinde askeri müdahale ile başlayıp dünya kenti politikalarıyla devam eden özelliği ile ön plana çıkmaktadır.

Şentürk, kentsel müdahaleleri, üretim ve ticarete ilişkin olanlar, konutlara ilişkin ve kamusal mekânlara yönelik olanlar şeklinde sınıflandırarak müdahalenin sınırlarını ortaya koydu.

Dünyada büyük kentlerin 19. yüzyıl Hausmann'ın Paris uygulamalarından 21. yüzyılın içinde bulunduğumuz ilk çeyreğine küreselleşen bir anlayışla Şentürk'ün ifadesi ile "Yıkımın estetiği ve inşanın cazibesine" kapıldıkları gerçeğini göz ardı edemiyoruz. Hangi siyasi irade olursa olsun, öteleyemediği ve son derece rasyonel olduğunu düşündüğü kentsel müdahalelerin toplumsal karşılıklarının ne olduğu ise siyasi seçkinlerin endişe ettikleri bir durum arz ediyor." Şentürk için; siyasetin, müdahalede manipülatif bir tavır takındığına dair tespiti, bu bağlamda büyük önem arz etmektedir. Türkiye'de son on iki yılda gündemden düşmeyen do-

ğal afetlerin, felaket senaryoları ile toplumsal zemine taşınarak kent mekânının modernleşmesinde bir araç olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, siyasetin hem iktidarını tahkim etmek hem de toplumsal kabul görmek açısından kentsel müdahaleleri önemsemesi anlam kazanmaktadır.

Kentsel yoksulluk düzleminin, kent seçkinlerinin oyun alanına dönüşmesinin işten bile olmadığını ifade eden Şentürk; sermaye ve siyasetin bu düzlemde emeği yeniden örgütlemek, sermayeyi yeniden bölüştürmek uğruna tartışmasız bir sembiyotik ilişkiye girmesinin, son otuz yılda İstanbul örneğinde çarpıcı biçimde kendini gösterdiğini söyledi. Şentürk'e göre İstanbul, 1930'lu yıllarda modernitenin bir yüklenicisi olarak çeperlerinden maruz bırakıldığı müdahalelerle, Tarihî Yarımada'yı yeniden farklı bir anlama kavuşturacak düzenlemelere açık hale getiriliyor. Bu düşüncenin sürekliliğini hiç kaybetmeden bugünlere değin ancak artan bir dozla geçerliliğini sürdürmesi, Şentürk'ün okumasının en değerli bulgusu olarak nitelenebilir. Görece muhafazakâr iktidarlar döneminde, İstanbul'a kentsel müdahaleler artmış gözükse de aslında bütün bir sürecin imkânlar ölçüsünde bir süreklilik taşıdığı, Şentürk tarafından ayrıca bir başka tespit olarak ifade edildi.

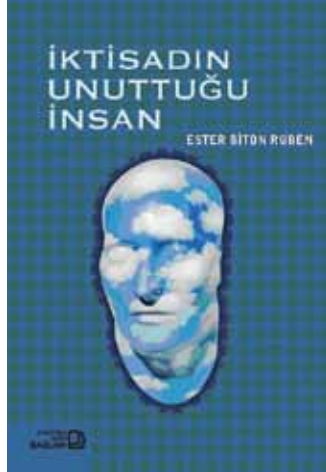
Kentsel aktörlere, mekâna, kente, kent toprağına ilişkin özgün ve sorgulayıcı bir yaklaşımın gerekliliğini vurgulayan Şentürk, sunumunu, İstanbul'un uzun müdahale tarihinde çok kısa süreler için de olsa, bu sorgulamanın geçerli olduğu dönemler, adalete erişilebilirliğin zor olmadığını müjdelere nitelikte dönemlerdir diyerek bitirdi.

■ Ester Biton Ruben, *İktisadın Unuttuğu İnsan*, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2011

Değerlendiren: Rıdvan Kadir Yeşil

Günümüzün modern yaşam tarzının, pek çok insanın maddi refah düzeyini artırsa da, insan psikolojisi üzerinde aynı olumlu etkiyi gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Geliri hangi seviyede olursa olsun, modern insanda baş gösteren *huzursuzluk, bencillik, güvensizlik, korku ve kaygı, hırs ve öfke* gibi psikolojik bozukluklar, etkisini hızla artırarak, toplumların sosyal yapıları üzerinde derin yaralar açmaktadır. *İktisadın Unuttuğu İnsan* isimli kitabında Ester Biton Ruben, bu sorunun, “kapitalist sistemin insana bakış açısından” kaynaklandığı tezinden hareket ederek iktisat ve psikoloji bilimlerinin ışığında, sorunun kaynağına inmeyi amaçlamıştır.

İktisadın ve psikolojinin bilim olma çabasının, kapitalizmin yükselişi ile doğru orantılı olduğunu belirten Ruben, bu bilimlerin insanla kurdukları ilişkinin de bu durumdan bağımsız düşünülemediğini söylüyor. Ruben’e göre klasik iktisadın, insanı “bencil ve akılcı” gören anlayışı ile psikolojinin bilim olma aşamasında insanı bir “makine” ile eş tutan anlayışı arasında ciddi bir bağlantı vardır. Burada Ruben’in dikkat çektiği şey, iktisat ve psikolojinin aynı felsefi temellerden türemiş olduğudur. Ruben’e göre, “Geleneksel İktisat”ın önemli bir unsurunu oluşturan “faydacı felsefe”nin kökleri, psikolojik hedonizme (hazcılık) kadar uzanmaktadır. İktisat bilimine ait olan “fırsat maliyeti” ve “azalan verimler kanunu” gibi kavramlar da, iktisat ve psikolojinin ortak konuları arasında gösterilmektedir.

Geleneksel iktisadın bu insan anlayışı, günümüz iktisatçıları tarafından *Adam Smith*’in *Ulusların Zenginliği* isimli kitabına dayandırılır. Ruben ise Smith’in bu eserinin yayınlanmasından önce *Bernard Mandeville*’in *Arılar Masalı* (1705) isimli eserinde “tek tek bireylerin bencil, çıkarıcı ve ahlaksızca davrandıkları durumlarda, içinde yaşadıkları toplumun yararını en üst düzeyde çıkaracaklarını” anlatmayı amaçladığını söylüyor.

Mandeville’nin *Arılar Masalı*, şekil olarak *La Fontaine*’nin masallarını andıran nazım bir eserdir. İlk olarak 1705’te yayımlanan eserde, zamanın İngilteresinin koşullarını simgeleyen bir arı kovanı anlatılır. Kovanın en belirgin özelliği, ahlaksızlıkların sayısının had safhada olmasıdır. Fakat bu ahlaksızlıkların ortaya çıkması ile kötülüklerin cezalandırılması, kovan halkının pişman olup doğru yolu bulması bir türlü gerçekleşmez. Bilakis, eserde kovan halkının tüm bu ahlaksızca davranışları

bir bütün olarak kovanın mutluluğunu ve refahını sağlar. Mandeville’e göre insanlar, “doğal hallerinde katıksız birer bencildirler, hiç kimse kendiliğinden bir eğilimle sırf başkasının yararına olacak bir davranışta bulunmaz.”

Adam Smith ise 1759 yılında yayınlanan *Ahlaki Duygular Kuramı* isimli eserinde, insan duygu ve davranışları ile ilgili düşüncelerini açıklamıştır. *Ahlaki Duygular Kuramı*’nda Smith’in, Mandeville’nin *Arılar Masalı*’nda tasavvur ettiği insan tipine karşı eleştirel yaklaşımları da görülmektedir. Smith, Mandeville’in

eserinde tasvir ettiği sistemin, “ahlaksız olanla ahlaklı olan arasındaki farkı tamamen kaldırdığını, bu nedenle de çok tehlikeli olduğunu” yazar. Smith, Ahlaki Duygular Kuramı’nda insan davranışının ardındaki temel dürtüyü “sempati”, yani başkalarının gözündeki değerimiz olarak ele alır. Ruben’e göre bu eserde bahsedilen, “kendini sevme” ilkesi, bencillik boyutuna ulaşmamış, sağlıklı ve gerekli bir öz sevgidir. Ancak Smith, 1776 yılında yayımlanan *Ulusların Zenginliği* isimli, iktisat dünyasına damgasını vuran yeni eserinde, “sempati” ilkesinden artık söz etmez. Bu yeni kitabında belirleyici ilke, “yalnızca kişisel çıkar arayışı” ve “takas ve mübadele” eğilimidir. Ruben, zamanla insanın düşüncelerinin, fikirlerinin ve tecrübelerinin değişime uğrayabileceği gerçeğini kabul ediyor; ancak, Smith’in 17 yıl ara ile yazdığı bu iki eserinde ele aldığı insanın temel özellikleri arasındaki bu farkın sebebinin şöyle izah ediyor: “Smith’in Ahlaki Duygular Kuramı’ndaki amacı ya da amaçlarından biri, insan davranışlarının temelinde yatan özellikleri, dürtüleri açıklamaktır. Dolayısıyla bu eseri daha insan yönelimli, insanı ön plana çıkaran bir eser idi. Ahlaki duygular, insana özgü olabilirdi ancak. Oysa *Ulusların Zenginliği*’nde amacı artık insanı açıklamak değil, kapitalist ilişkilerin yayıldığı ve artan bir şekilde kurumsallaştığı bir dönemde mevcut düzen içinde ulusların nasıl zenginliğe kavuşacağını açıklamaktır... Amacı insanın, bu düzenin iyi işleyebilmesi açısından oynayacağı rolü anlatmaktır.” Aslında Ruben’in değinmediği nokta, Smith’in, Ahlaki Duygular Kuramı’nda *Ulusların Zenginliği* için öngördüğü “insan davranışı”nın meşrulaşması için bir zemin yaratmış olmasıdır.

Ruben, Smith’in *Ulusların Zenginliği*’nde, iktisadi düzende çıkarı peşinde koşan insanın, bu davranışıyla içinde bulunduğu toplumun da çıkarına hizmet edeceğini ve bunun, “görünmez bir el” tarafından sağlanacağı görüşünü savunmasını, Mandeville’in *Arılar Masalı*’ndan oldukça etkilenildiği şeklinde yorumluyor.

Ruben, klasik iktisadın insanı tanımlarken insana ait olan çok önemli iki özelliği tamamen göz ardı ettiğinden bahsediyor: Empati ve diğerkamlık. Ruben, klasik iktisadın göz ardı ettiği bu iki özelliğin insanın doğasında var olduğunu ve bu iki duygunun gelişimiyle “yardım etme” davranışının gerçekleştirdiğini söylüyor. “Diğerkamlık ve empati” duygularının, klasik iktisadın insan tanımındaki “bencillik ve akılcılık” ile tamamen çeliştiğini, çok açık bir şekilde söyleyebilmekteyiz.

Günümüz modern kapitalist yaşam tarzının, klasik iktisadın çıkara dayalı ilişkilerinden beslenerek ön plana çıkardığı ve köruklediği duyguların, insan psikolojisi üzerinde etkisini olumsuz bir şekilde hissettirmeye devam etmekte olduğunu söyleyen Ruben, bu duyguların, özellikle “korku ve kaygı”, “bencillik”, “güvensizlik”, “hırs ve öfke”, “huzursuzluk” olarak kendisini gösterdiğini belirtiyor.

Geleneksel iktisadın ve onun uygulama alanı olan kapitalist sistemin, insana bakışı ve insan psikolojisi üzerindeki etkileri, uzun yıllardır birçok iktisatçı tarafından eleştirilmektedir. Ester Biton Ruben’in *İktisadın Unuttuğu İnsan* adlı eserindeki temel amacı da kendi sözleriyle: “Geleneksel iktisat biliminin insan anlayışını sorgulamak ve bu insan anlayışına dayalı iktisadi sistemin insan psikolojisini nasıl etkilediğini açıklamaktır.” Ruben, bu eserinde, modern kapitalist yaşam tarzının insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkilerini göstererek, “daha insani bir bakış açısının, insanları daha mutlu edecek farklı bir dünyayı mümkün kılabileceğini” savunuyor.

Ancak, Ruben eleştirisini yaparken Marksist dili kullanmakta, çözüm noktasında ise dinî literatüre ait kavramsallaştırmalara yakın terimler ve olgular üzerinden hareket etmektedir. Bu yönüyle kitap, “insan” a atıf yapması bakımından dikkate alınması gerekirken; yaptığı bu atıf “muğlaklığı” açısından eleştiriye açık gözükmektedir.

Onuncu Yılında İLEM

Kuruluşunun onuncu yılında İLEM'i kurucularından Lütfi Sunar ile konuştuk.

Röportaj: Ayşe Turan

İlmi Etüdler Derneği'nin kurulmasına yol açan ana etken nedir?

Ülkemizde üniversiteler dışında süreklilik arz eden ilmi kuruluşlar noktasında ciddi bir eksiklik söz konusu. Üniversitelerin yaşadığı sıkıntılar da göz önüne getirildiğinde akademik çalışmaların zayıf kalması anlaşılabilir bir durumdur. Diğer taraftan yüz yıldır kendi medeniyetimizin bilgi ve ilim geleneğinden giderek derinleşen bir kopuş yaşıyoruz. Bu sebeple insanı, toplumu ve siyaseti kuşatacak sahil bir bakış, derinlikli bir birikim oluşturamıyoruz. İLEM bundan on yıl önce bu sorunlara çareler aramak, farklı çalışmalar yapmak gayesiyle kuruldu.

Bizce insanlığın yaşadığı sorunlara kuşatıcı ve özgün çözümler üretmek ancak günün ihtiyaçlarını kavrayıp medeniyetimizin ilim ve düşünce birikimini esas alarak gerçekleştirilebilir. Bu Mevlana'nın per-

gel metaforu ile anlattığı bir ayağını sabitelere basan diğer ayağı ile de farklılıkları tarayan ilim adamı tipini bize sunmaktadır. Biz de bu ilkeyi benimsedik ve hatta logomuza uyarladık. Bu bağlamda İLEM'in temel amacı hem zamanın ruhunu hem de kendi medeniyetini kavrayacak hidayet, dirayet ve feraset sahibi ilim adamlarını yetiştirmek; gelenekten beslenerek geleceği kuracak bir düşünce birikimi oluşturmaktır.

Öyleyse bize biraz İLEM'in kuruluş hikâyesini anlatır mısınız? İLEM'i kuran kişiler olarak sizi bir araya getiren temel saiklerden biraz bahsedebilir misiniz?

Aslında 1990'ların sonunda İLEM'i kurma fikri oluşmaya başladığında biz üniversitede öğrenciydik. O zaman ülkemiz büyük bir siyasi krizin ortasındaydı. Bu krize dair üretilen çarelerin hiç biri bizi tatmin etmiyordu. Bir grup arkadaş olarak bu süreçte Türkiye'deki ilmi ve entelektüel ortamın sorunu ortaya koyup çözüm önerileri geliştirebilecek özgün kavramsal ve kuramsal bir zemine sahip olmadığı dikkatimizi çekti. Bunun üzerine konuştuğumuzda sadece bizim değil, insanlığın farklı düşünen ilim adamlarına ihtiyacı olduğunun farkına vardık. Bunu neden biz yapmayalım deyip yola koyduğumuzda Allah'ın yardımı ile özgün bir kurum ortaya çıktı.

Pek çok üniversite öğrencisi her yıl İLEM'de eğitime katılabilmek için başvuruyor. İLEM onlara ne tür bir ufuk vaat ediyor?

Günümüzde bilgi üretim alanı olan üniversiteler medeniyetimizin köklerinden yaşanan kopuş ile birlikte bir açmaz yaşamaktadırlar. Dışarıda üretilen bilgi ve teoriler buranın sorunlarını çözmede çoğu kez işlevsiz kalmaktadır. Diğer taraftan üniversite eğitimi sorgulayan değil, ezberleyen insan-

lar yetiştiriyor. Bu etkenler bizi okumaya, araştırmaya, anlamaya ve sorgulamaya dayalı disiplinleri aşan farklı bir eğitim programı şekillendirmeye götürdü. Bu sebeple İLEM eğitim programını tamamlayan birisi eleştirel bir perspektife, kavramsal bir zemine ve temel metodolojik bir vukufiyete sahip olabilir. Ayrıca bu eğitimi bitirenler bilgi ve fikir üretme odaklı ihtisas çalışmalarına katılabiliyorlar.

İLEM on yıllık süreçte başta koyduğunuz hedeflerin neresinde durmaktadır?

On yıl bu tür çalışmalar için aslında çok kısa bir dönem. Belki ancak planların oluşturulması, projelerin hazırlanması, zeminin tesfiye edilmesi ve temellerin atılması için yeterli olabilir. Biz bu çalışmaya başladığımız zaman, eksikliğini duyduğumuz ilim adamlarının yetişmesi için bir zemin oluşturmayı, değişik alanlarda çalışan ilim adamlarımızın buluşabilmelerini, ortak bir çatı altında çalışabilmelerini ve bilgi birikimlerini arkadan gelen kuşaklara aktarabilecek bir öncü kuşak oluşturabilmeyi hedeflemiştik. Bugün baktığımızda on yıldır devam eden eğitim programı sayesinde medeniyetimizin temelleriyle irtibatlı ilim adamlarının yetişmesine bir zemin oluşturmak konusunda önemli mesafeler aldığımızı düşünüyorum.

O zaman, İLEM'in sonraki on yıllarda gelmek istediği noktayı kısaca açıklar mısınız?

Genel anlamda akademi nosyonu problemlili ve ihtiyatla yaklaşılması gereken bir şeydir. O nedenle evvela Batılı bilimi ve bilimsel zemini tartışmak gerekiyor. Bu çerçevede yapılması gereken; mevcut bilimsel anlayışı aşan bir kavrayışla farklı bir bilgi üretme mekanizması kurmaktır. Bundan sonra önümüzde duran en önemli hedef yeni kavramsal ve kuramsal zeminlerin oluşmasını sağlamaktır.

İLEM Eğitim Programı

İLEM Eğitim Programı, akademik çalışma yapmak isteyen lisans öğrencilerinin; insanı, toplumu ve dünyayı tanıyıp çözümlayebilmelerini sağlayacak ilmî ve fikrî donanım ve bakış açısı ile ilmî çalışmalarına yön verecek ahlaki bir duruş ve anlayış kazanmalarını amaçlamaktadır.

Her biri bir yıl süren üç kademedeki oluşan programda, alanında uzman hocaların verdiği İslami ilimler ve sosyal bilimlerin farklı konularında seminerlerin yanı sıra, haftalık okumalar, grup çalışmaları, çeşitli destekler, gezi ve kamplar yer almaktadır. İLEM Eğitim Programı'nda katılımcıların lisansüstü eğitimlerinde ihtiyaç duyacakları araştırma, yazım ve sunum gibi temel becerileri kazanmalarına yönelik çeşitli eğitimler de yer almaktadır.

İLEM Eğitim Programı'nın özgünlüğünü sağlayan ve çalışmalarda verimliliği artıran temel faktör grup çalışmalarıdır. Programda her beş-yedi kişilik öğrenci grubu, yıl boyunca çalışmalarını bir danışman gözetiminde yürütmektedir. Katılımcıların; okuma, çözümlenme ve mukayeseli değerlendirmelerde bulunabilmelerini sağlamak programın öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Gruplar, programda yer alan seminerleri destekleyici ve İLEM Eğitim Programı'nda yer alan her bir kademenin özel amaçlarını karşılayacak şekilde oluşturulan okuma listelerini takip etmektedir.

■ İLEM Eğitim Programı Seminerleri

İLEM Eğitim Programı'nda bir dönem daha sonlandı. 2011-2012 Güz Dönemi'nde seminerler, üç kademedeki, her kademe için üçer seminerden oluşmak üzere on hafta boyunca Cumartesi günleri gerçekleştirildi.

15 Ekim-24 Aralık tarihleri arasında gerçekleştirilen ve 10 hafta süren İLEM Eğitim Programı'nın Güz Dönemi'nde I. Kademe'de gerçekleşen Prof. Dr. Tahsin Görgün "Dünya Tarihi'ni Yeniden Okumak" isimli seminerlerinde, dünya tarihinin ve dünya tarihi yazımının önemi anlatıldı. Tarih yazımının, tarih yapımındaki rolü ve dünya tarihinde İslam'ın ve Müslümanların geçmişten günümüze konumu

ile ilgili ufuk açıcı değerlendirilmelerde bulunuldu. I. Kademe'nin ikinci semineri olan "İslam Düşüncesine Giriş" isimli seminerde, katılımcılar İbrahim Halil Üçer ile bir araya geldiler. Bu seminerde, İslam düşünce sisteminin kelami, sufi ekolleri gibi tüm kollarına dair temel meselelerin bütüncül olarak anlaşılması amacı ile İslam düşünce sisteminin temel kavramları anlatıldı. Katılımcılara bu seminerde, İslam düşünce sisteminin oluşumu, gelişimi ve sahip olduğumuz düşünce geleneğine dair zihni altyapı ve bakış açısı kazandırılmaya çalışıldı. I. Kademe'nin "Modern Dünyanın Temelleri" başlıklı üçüncü seminerde Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar, "modernitenin oluşumu ve gelişimini" tartıştı. ve Bu seminerde, modern toplumun iktisat ve siyaset

gibi temel dinamikleri; Rönesans, Reform, Hümanizm, Aydınlanma, Sanayi Devrimi gibi temel başlıklar ekseninde incelendi.

II. Kademe'de "Çağdaş İslam Düşüncesi" başlıklı seminerde Veli Karataş; İslam düşüncesini, şahıslar, ekoller, metodolojik yaklaşımlar ekseninde ele alarak anlattı. Bu seminerler ile Çağdaş İslam Düşüncesi'ne dair genel bir çerçeve sundu. Yrd. Dr. Sadık Ünay ve Dr. Mehmet Babacan birlikte verdikleri Uluslararası Ekonomi Politik başlıklı seminerde, akademik çevrelerimizin yeni çalışma alanlarından olan uluslararası ekonomi politiği uluslararasılık ekseninde anlattılar. Bu doğrultuda, Ekonomi ve Politika birlikte incelenerek II. Dünya Savaşı gibi önemli olaylara bütüncül olarak bakmamız sağlandı. Sosyal Teori seminerimizde Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar, sosyal teoriyi Max ve Weber başta olmak üzere kurucu düşünürler ekseninde, sosyal teorinin ekonomi, aile gibi temel meselelerini sundu ve bu bağlamda sosyal teorinin külli olarak tanınmasını sağladı.

III. Kademe'de Yrd. Doç. Dr. Mahmut Karaman, "Sosyal Bilimlerde Yöntem" başlıklı seminerde, bilgiyi, bilginin türlerini, bilimsel bilginin mahiyeti ve ortaya çıkışını anlattı. Bu seminerde, bugünkü bilginin ana damarı haline gelmiş olan Poziti-

vizm sorgulandı ve Pozitivizm ekseninde yapılan tartışmalara değinildi. Nail Okuyucu, "İslami İlimlerde Yöntem" başlıklı seminerde, fıkıh usulünün temel meselelerini ele alarak İslam ilim geleneğindeki bilgi üretme yöntemini ortaya koydu. Yusuf Alpaydın, "Araştırma ve Yazım Teknikleri" başlıklı seminerinde, makale yazımı gibi akademik ürünlerin oluşturulma sürecini anlattı. Bu bağlamda temel bilgi kaynaklarına ulaşma yöntemlerini, bu kaynakları doğru ve verimli şekilde kullanma yollarını, pratik olarak katılımcılarla birlikte uygulayarak ele aldı.

■ Okuma Grupları

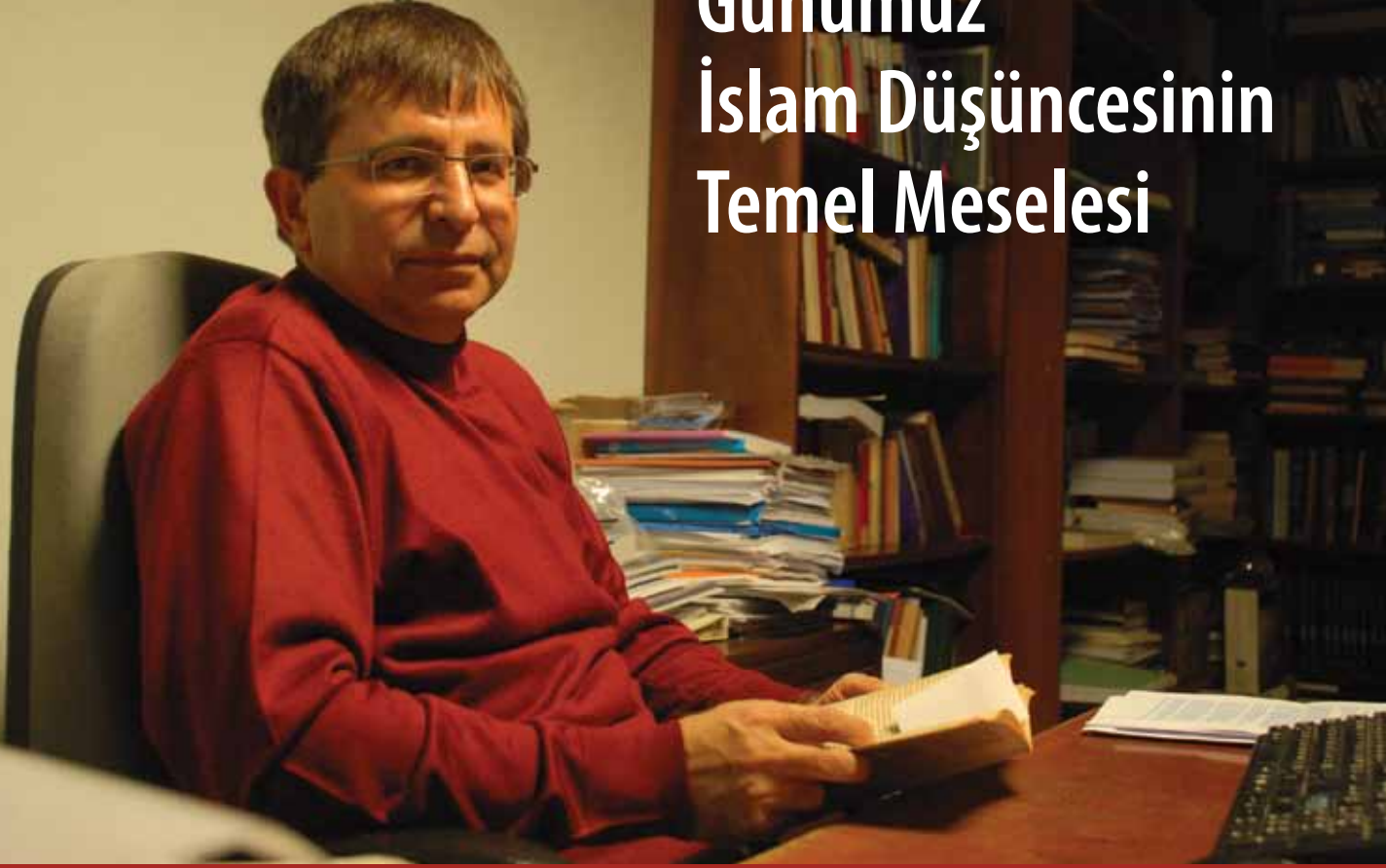
İLEM Eğitim Programı'nın özgünlüğünü sağlayan temel faktör Grup Çalışmaları'dır. Daha önce benzer eğitimlerden geçmiş lisansüstü öğrencilerinden seçilen danışmanlar, programa katılan öğrencilere birçok konuda rehberlik yapmaktadır.

Grup Çalışmaları bağlamında oluşturulan grupların (5-7 öğrenci) danışmanları, 2011-2012 Eğitim Programı Güz Dönemi'nde gerçekleşen haftalık tahlillerin yanında öğrencilerle birebir görüşmelerde bulundular.

2011-2012 döneminde Grup Çalışmaları üç kademede, toplamda 16 grupta yürütülmektedir. I. Kademe 9, II. Kademe 6 ve III. Kademe 1 grubumuz mevcuttur. Grup çalışmalarında grup üyeleri grup danışmaları ile birlikte, kademelerin özel amaçlarını ve seminerleri destekleyici şekilde oluşturulmuş okuma listelerini takip ettiler. Grup Çalışmalarında gruplar, dönemlik ve yıllık olmak üzere grup dinamiklerine uygun olarak belirledikleri özel etkinlikler ve kamplar düzenlediler.

Günümüz İslam Düşüncesinin Temel Meselesi

29 Mayıs Üniversite'nin hocası Tahsin Görgün arkadaşımız Asiye Şahin'e kısaca günümüz İslam düşüncesinin yaşadığı sorunları ve çözüm olabilecek önerileri anlattı.

Sizce günümüz İslam düşüncesinin temel sorunu nedir?

Günümüz İslam düşüncesinin temel sorunu Müslümanların en önemli sorunudur. Müslümanların sorunu dediğimizde de Müslümanların Müslüman olarak var olurken ve Müslümanlıklarını sürdürürken karşılarına çıkan ve üstesinden gelme noktasında sıkıntı yaşadıkları halleri kastediyoruz. Müslü-

manların en önemli sorunu, kısaca hayatın siyasallaşması olarak isimlendirilebilir. Hayatın siyasallaşması, kısaca hayatın bir iktidar elde etme ve bunu sürdürme gayretini ifade ediyor. İktidar da ana hatları ile makam ve servet yoluyla gerçekleştiği için, hayat insan ve diğer "çevre"ye tahakküm gayretine yöneliyor. Müslümanlar bütün fiillerini, üzerlerine vacib olanları bile, doğrudan veya dolaylı olarak sürekli bir iktidar mücadelesi içerisinde yapıyorlar.

Yaşanılan son bir buçuk asır hayatın irtibatlı olduğu şeyleri asli yerinden etti; neredeyse hiçbir şeyin yerli yerinde olmaması, konum ve para sahiplerinin tahakküm imkânlarını genişletiyor ve nihayet her şeyin iktidar mücadelesi içerisinde edindiği yere bağlı olarak değerlendirilmesi, şeyleri kendi asliyeti içerisinde görmeyi ve yaşamayı imkânsız kılıyor. Bu tabii çok esaslı bir mesele olduğu için, ilk elde bu süreç katılanlar tarafından fark edilmesi, keşfedilmesi gerekmektedir. Ancak sorun da bu noktada ortaya çıkıyor: Sürece katılanlar, bunu aşmak yerine, sürdürmeyi tercih ediyorlar. Ancak bu sürecin devam etmeyeceğini ve keşfedilenlerin yavaş yavaş aşmaya yöneleceklerini söylemek, aslı olmayan, asılsız bir beklenti değildir. Bu keşfedildikten sonra ancak çözüme yönelmek mümkün olabilir.

Peki bu siyasallaşma sorununun beraberinde getirdiği açmazlar neler?

Siyasallaşma, aslında siyaset merkezli Batı'nın teşkil ettiği dünya sisteminin istilası ile alakalı; dünya sistemi irtibat kurduğu her şeyi siyasallaştırıyor. Merkez dışarda olunca, ona bağlı olarak, "buralarda" bağımsız karar verme imkanı ortadan kalkıyor. Bu netice olarak bu toplumun asli unsurlarını, toplumun varoluşunun temel kategorilerini de, kendisini dikkate alarak değil merkezi dikkate alarak tanzim et-

mesi anlamına geliyor. Kısaca artık "hiçbir şey yerli yerinde değil" ve hiçbir konu o konunun gerektirdiği şekilde müzakere edilemiyor tartışılmıyor. Bunu zamanında Ziya Gökalp'in farketmediği ve ifade ettiğini söyleyebiliriz. Nitekim meşhur "Alageyik"

şairinde şöyle bir tabir kullanır "at önünde et vardı, it ot yemez ağlardı" ve çözüm olarak da hikâyenin kahramanını yaptığı şey otu ata vermesi, ite de eti vermesi; onun neticesinde de her şeyi yerli yerine koymasındır. Her şey yerli yerine konulduktan sonra zaten belli bir normal işleyiş içerisinde bir sürü sorunu çözme imkanı o vakit mümkün oluyor. Mesela Türkiye'de diyelim eğitim söz konusu olduğunda eğitimi nasıl yapacaksınız? Acaba Türkiye'deki yetişen nesilleri tutup Amerikan veya dünya pazarına işçi olarak mı yetiştireceksiniz, yoksa Allah'a kul olan ve bu kulluk içerisinde hayatını yaşayan ve bunu yaşarken de bütün insanlığa hayırlı hizmetler yapabilecek insanlar olarak mı yetiştireceksiniz. Böyle bir soru sorduğumuz vakit eğer tutup dünya pazarının

işine yarayacak eleman yetiştirmeyi bırakıp insanlığa hayırlı şeyler yapacak ve Allaha kul olan insanlar yetiştirmeye teşebbüs ettiğinizde bu tavır bir tür siyasi faaliyet olarak algılanıyor ki netice itibarıyla ortada etkin olan bir dünya sistemine bir tavır olarak gözüküyor. Öyle gözüküğü için de düşmanlık konusu haline geliyor.

Müslümanlar zaman içerisinde gittikçe daha fazla özgürleşecekler, bu özgürleşme kendi yapısını da oluşturacak. Bu ise belirli bir zaman istiyor; ama bunun farkına varıp bunu şuur haline getirmek gerekiyor. Şunun farkına varmak da önemli: Var olmak bilfiil bir şeydir; teorik olarak var olmak imkanı yok. Teorik bir Müslümanlık da yok. Müslümanlık bilfiil bir şey. Bunun farkında olarak biz kendimizi Müslümanlığa, İslam'a açtıkça, o da bize yeni imkânlar oluşturacak.

Siyasetin Müslümanların varoluşunu sürdürme ile de yakından bir ilişkisi olamaz mı?

Şimdi tabii buradaki önemli meselelerden birisi şu: bahsettiğimiz cümleler hep sömürge şartlarında söylenmiş şeyler. Mısır'ı düşünün Kuzey Afrika'yı, Endonezya'yı Malezya'yı, Hindistan'ı düşünün buralara baktığımız vakit, buralarda birileri gelip Müslümanların yaşadığı bölgeleri işgal ediyor ve bu işgal esas itibarıyla oraya ait olmayan bir yapının, yani modern devletin, oralarda oluşturularak orda yaşayan insanlara duruş oturuş öğretmeye başlaması şeklinde gerçekleşiyor. Bu durumda orada yaşayan insanların sömürge yapısına karşı çıkarken "bir Müslüman bu sömürge yapısını kabullenemez, bu şartlarda Müslümanlığını devam ettiremez" demesi kadar doğal bir şey olamaz. "İslamiyet aynı zamanda devlet öngörür" söyleminin bu sömürge şartlarıyla irtibatını dikkate almak lazım. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren Müslümanlar, Müslüman memleketler 2. Dünya Savaşından sonra sömürgeci devletlerin oraları kontrol etme konusundaki gücünün kırılmasıyla birlikte, oralarda izafi bir özgürleşme imkanı ortaya çıktı. Bilvesile siyasi anlamda bağımsızlık en azından formel olarak ortaya çıkınca, birçok insan biz batılı kanunlar ve düzen yerine İslami bir düzen kuralım düşüncesine yöneldiler. Ancak buna yönelen insanların önemli bir kısmı batılı eğitim aldıkları için batılı düşünce formlarını batılı modern devlet formunu da içselleştirmişlerdi. Bu çerçevede formu batılı içeriği İslam'dan olmak üzere birçok teklif, faaliyet söz konusu oldu. Ve bu faaliyet içerisinde mesela İslami bir anayasa hazırlanması, Kuran'ı Kerim'in anayasa olması, fıkıhın kanunlaştırılarak uygulanması gibi birçok faaliyet samimi bir şekilde Müslümanlar tarafından söylendi, savunuldu. Bunlar tabii belirli bir döne-

min şartları içerisinde anlaşılması gereken düşünceler ve faaliyetler.

Fakat onlara da haksızlık yapmamak lazım. Yaptıklarından başka ne yapabilirlerdi? Bugün artık biz onların tecrübelerinden de istifade ederek daha sıhhatli ve daha doğru kararlar verme imkanına sahibiz.

Sizce Müslümanların içinde buldukları sorunlara yönelik ne tür çözümler üretilebilir?

Bizim klasik âlimlerimizin söylediği bir şey vardır. Bir meseleyi vaz' etmek çözümlerin yarısıdır. Şimdi biz meseleyi gereği gibi ve gerçekçi bir şekilde vaz' edebilirsek, zaten çözümü konusunda yüzde elli başarı elde etmişiz demektir. Çünkü meseleyi keşfettiğiniz vakit keşfedilen mesele çözüm yolunu da işaret eder. Bunun için bizim şu anda bu sorunla yüzleşmemiz lazım, karşılaşmayı başarmamız lazım. Bu sorunu keşfedebilirsek, bu bize zaten yavaş yavaş çözümleri de gösterecek. Elbette bu bugünden yarına hemen halledilecek bir mesele değil. Şu nokta her şeyden önce çok önemli: Her şeye rağmen, bütün sömürgeleşmeye, bütün tahakküm formlarına rağmen Müslümanlar bu dünyada mevcut. Ve bir buçuk milyara yakın Müslümanın varlığı çok, çok önemli.

Müslümanlar zaman içerisinde gittikçe daha fazla özgürleşecekler, bu özgürleşme kendi yapısını da oluşturacak. Bu ise belirli bir zaman istiyor; ama bunun farkına varıp bunu şuur haline getirmek gerekiyor. Şunun farkına varmak da önemli: Var olmak bilfiil bir şeydir; teorik olarak var olmak imkanı yok. Teorik bir Müslümanlık da yok. Müslümanlık bilfiil bir şey. Bunun farkında olarak biz kendimizi Müslümanlığa, İslam'a açtıkça, o da bize yeni imkânlar oluşturacak.

YAZ EĞİTİM PROGRAMI

2011 Yaz Eğitim Programı'nı

1-5 Temmuz tarihleri arasında Kayseri'de gerçekleştirdik

Değerlendiren: Meryem Çapın

İLEM Eğitim Programı katılımcılarının dinlenmesini, kaynaşmasını, farklı yöreleri tanımasını ve dönem içerisinde yapılamayan okumaları yapmalarını hedefleyen Yaz Yoğun Eğitim Programı, 1-5 Temmuz tarihleri arasında Kayseri'de gerçekleştirildi.

Programda Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinin önemli şehirlerinden biri olan Kayseri'nin tarihini, tabii güzelliklerini, kültürünü daha yakından tanıma imkânı elde ettik.

Beş gün süren kampımıza, şehir gezisiyle başladık. İlk durağımız, şehir merkezine yakın bir yerde olan görkemli taç kapıları ve taş yapısıyla Selçuklu döneminin tipik mimari özelliklerini yansıtan Hunat Camii'ydi. Hunat Camii, I. Alaeddin Keykubat'ın hanımı Mahperi Hatun tarafından 13. yy da yaptırılmıştır.

Cami gezilerimizde diğer bir durağımız, Kurşunlu Camii idi. Kurşunlu Camii ise 16. yy klasik dönem Osmanlı mimarisinin özgün eserlerindedir. Osmanlı Devleti'ne muhtelif rütbelerde hizmet veren Ahmed Paşa, Konya valisi iken Mimar Sinan'a bu camiyi yaptırmıştır. Kaynaklarda 'Hacı Ahmed Paşa Camii' olarak geçmekle beraber, kubbesinin kurşunla kaplı olmasından dolayı halk arasında bu isimle anılmaktadır. Mimar Sinan, Kayseri'de iki cami ve bir hamam yaptırdığından bahseder; işte bu eserlerden biridir Kurşunlu Camii.

Şehri gezmeye Kayseri'nin tabii güzellikleriyle devam ettik. Kayseri'nin yüksekçe bir yerinden şehrin eski taş evleriyle beraber yüksekçe binalarını da seyredtik. Ardından Yahyalı Köyü yakınlarındaki şelaleye uğrayıp Erciyes'in eteklerinde çay içmeyi de ihmal etmedik.

Gezimizde, Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin hocalarından Seyyid Burhaneddin Tirmizi'nin türbesini ziyaret de nasip oldu.

Ardından, Kayseri'ye gidilmişken görülmeden dönülmeyecek yerlerden biri olan Nevşehir ili sınırında bulunan Göreme Açık Hava Müzesi'ne gittik. Buradaki taş yapılar, volkanik patlamalar sonucunda bu halini almış. M.S. 3. yy.da putperest Romalıların zulmünden kaçan Hristiyanların yoğun göçüyle, burası önemli dinî mekânlardan biri olmuştur. Buraya birçok kilise ve evler inşa etmişlerdir. Kilise duvarlarında Hz. İsa'nın yaşamından sahneler, İncil'den ve İncil'i yazan azizlerin tasvirler; bulunmaktadır. Ayrıca, burası, dünyada manastır eğitim sisteminin başladığı yer olarak da kabul edilmektedir.

Kayseri'ye yolu düşen herkesin uğraması gereken yerlerden bir diğeri de Kayseri Kent Müzesi'dir. Geçmişten günümüze Kayseri'nin tarihinin, tarihi eserlerinin, sanayisinin, coğrafi özelliklerinin, kültürel öğelerinin, turistik mekanlarının elektronik bir sistemle tanıtıldığı bir mekân burası. Kent Müzesi'nin üst katında Mimar Sinan'ın hayatının, eserlerinin hem maketlerle hem de elektronik ortamda tanıtıldığı Mimar Sinan Müzesi yer almaktadır.

Farklı üniversitelerdeki öğrencilerden oluşan kamp grubumuzla, Erciyes Üniversitesini de görme imkânı bulduk.

Gezi Programının yanında yoğun bir okuma programında gerçekleştirdik.

Tarih ve Medeniyet Gezileri - II

Değerlendiren: Esmâ Feyza Septioğlu

İLEM Tarih ve Medeniyet Gezileri'nin ikincisi, bu yıl 4 Aralık 2011 tarihinde 'Rumeli'nin arka bahçesi' olan Bursa'ya gerçekleştirildi. Bilindiği gibi Bursa kültürüyle Rumeli kültürü önemli benzerlikler taşımaktadır. Bizim medeniyetimizin anlaşılabilmesi için de Bursa kültürünün çok iyi fehmedilmesi gerekir. Dolayısıyla İLEM'in tarihi bir öneme haiz olan ve Osmanlı Devleti'nin ikinci baş şehri olma şerefine nail olan bu şehri, Tarih ve Medeniyet gezileri arasına alması anlamlıdır.

Bursa, dini, siyasi, idari, ilmi, kültürel, sosyal ve ekonomik hayatta önemli bir merkezdir. Keçecizâde Fuad Paşa'nın deyişiyle, "Bursa, Osmanlı'nın dibacesidir." Bursa 1326 yılında Osman Bey tarafından fethedildikten sonra Beyliğin merkezi buraya taşınmış ve bundan sonra Beylik, devlet olma sürecine girmiştir.

Asıl Bursa denilen yer, surların içerisinde kalan bölgedir ve bu bölgenin beş kapısı bulunmaktadır ve bunlar; Fetih, Saray, Yâr, Hanedan ve Zindan Kapılarıdır. Bursa Tipi denilen camilerin farklı özellikleri vardır; bunlardan biri, içerilerinde havuzun olmasıdır. Bu özellikle, Hüdavendigâr Camii'nde karşılaşıldığı gibi, Ulu Camii'de de müşahade edilmektedir. Çarşılı Köprü denilen ve dünyada sadece dört tane bulunan köprülerden biri de Bursa'daki *İrgandı Köprüsü*'dür.

Sabahın ilk ışıklarıyla başlayan yolculuğumuzun Bursa'daki ilk ziyaretgâhı, Rumeli Fatihî olarak bilinen Murat Hüdavendigâr'ın Türbesi ve Camii oldu. Hüdavendigâr Külliyesi, Osmanlı mimarisinin tek örneği olup altı cami, üstü medrese şeklindedir. Buradan sonra Saat Kulesi ve Tophane gezilerek, Osman Bey'in türbesi ziyaret edildi ve Ulu Camii'ye doğru yol alındı. Ulu Camii hem maddî hem de manevî olarak Bursa'nın kalbini teşkil eden bir mekândır. Yıldırım Bayezid tarafından yaptırılmıştır. Halkın gönlünde çok önemli bir yer tutmasının sebebi de açılışında meydana gelen birtakım olaylardır. Caminin içinde hat sanatında tekâmül etmiş bir 'vav' harfi ve Yavuz Sultan Selim'e hediye edilmiş olan Kâbe'nin örtüsü bulunmaktadır.

Ulu Camii'den sonra Üftade Hazretleri'nin türbesi, ardından Yeşil Türbe ve Yeşil Camii ziyaret edildi. Yeşil Türbe, farklı süslemeleriyle Osmanlı mimarisinde önemli bir yere sahiptir. Yeşil çinilerle kaplıdır. Sekizgendir ve bu şeklin sekiz cenneti ifade ettiği söylenir. Orta Asya ve Semerkand çinilerinde de aynı motiflere rastlanır ki bu tarihi açıdan önemli bir ayrıntıdır. Yeşil Camii'nin taş işçiliğine dikkat çekmek gereklidir. Artık devletin büyümeye başladığı dönemdir ve bunun izlerini taşır.

Ve son ziyaretgâh, Yıldırım Bayezid Han'ın damadı ve hocası olan Emir Sultan Hazretlerinin türbesidir. Kendileri ziyaret edilip ona niyazlar gönderildikten sonra Bursa'ya veda vakti gelmiştir.

Bursa, akıl gözüyle değil, gönül gözüyle bakıldığı zaman taşlarının bizle konuştuğu bir şehirdir.

Osmanlı'nın Dibacesi
Bursa

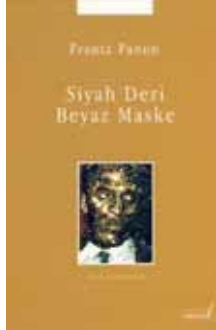

■ Frantz Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maske*, çev. Cahit Koytak, Versus Yayınları, 2009

Değerlendiren: Hamdi Çilingir

"Beyaz adam babamı öldürdü, çünkü onurlu adamdı babam; annemi kirletti Beyaz adam, annem güzeldi çünkü; Beyaz adam belini kırdı kardeşimin güpegündüz yol ortasında, çünkü güçlüydü kardeşim; ve sonunda bana döndü Beyaz adam, elleri kan içinde. Önce nefretini tükürdü yüzüme, sonra 'hey velet' diye buyurdu, bir Tanrı azametiyile, 'hey velet bir leğen getir bana, bir havlu ve su dök ellerime.'" David Diop, *Trois poems*, "Le temps martyre"

Eski bir Fransız sömürgeci olan Karayipler'deki Martinik doğumlu, sömürge karşıtı etkin yazı ve eserleri ile tanınan, post-kolonyal çalışmalarda birçok kişi için esin kaynağı haline gelen psikiyatru, düşünür ve devrimci Frantz Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maske*'de tam da bu kendi kendini zihinsel olarak sömürgeleştirme olgusunu, Siyah derili Antilliler üzerinden incelemektedir. Kendisi, araştırmasının sadece Antilliler üzerinde olduğunu vurgulasa da hedef kitlenin sadece Antilli zenciler olmadığı aşikâr. Aslında o, bütün Siyah derili insanlar için büyük ölçüde geçerli sayılabilecek tahliller ortaya koymaktadır. Hatta bu çerçevedeki tahliller, sadece derisinin rengi üzerinden kendi benliğine, kültürel ve ırksal kimliğine yabancılaşan siyahlar için değil, kendi kültürüne yabancılaşan ve tek çıkış yolunu Batılılaşmada gören diğer Batı dışı halkların da zihni panoramasına işaret etmesi açısından ayrıca önemlidir. Fanon, siyahın kendine yabancılaşma sorununu sadece bireysel bir sorun olarak değil, bilakis toplumsal hafıza ve sosyokültürel etkilerle yoğrulmuş bir olgu olduğunu düşündüğü için; bu kendine yabancılaşma olgusunun, *filojeni*¹, *ontojeni*² ve *sosyojeni* teorileri çerçevesinde ve psikanalitik yöneme başvurarak çözümlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre, Siyah insanın dünyası hakkında tutarlı şeyler ortaya koymak isteyen ciddi bir araştırmacının, şu iki şemayı iyi izlemesi beklenir: 1. Siyah insanın yaşama deneyiminin psikanalitik yorumu. 2. Zenci mitinin psikanalitik yorumu. Ama şunu da açık yüreklilikle kabul etmektedir ki gerçekler, psikanalitik yorumların çizdiği tablolardan çok daha karmaşıktır ve psikanalitik yöntemin sadece kendisi, doğru bir tahlil için yeterli olmayabilir. Ancak, yine de siyah adamın probleminin sadece psikanalitik bir yöntemle ortaya konabileceğine inanmaktadır Fanon.

Yahudi ve Zencilerin Ortak Kaderi

Fanon'un çalışmasına esin kaynağı olduğu anlaşılan ve eserinde kendisine çokça atıf yaptığı, açık sözlerle övdüğü Sartre'in *Reflexions sur la question juive*'sinin (*Yahudi Sorunu Üzerine Düşünceler*) eserin çıkış noktasını oluşturduğu söylenebilir. Fanon'a göre, Sartre anti-semitizm olgusu ve bu olgunun bir Yahudi'nin ben-dünya algısını nasıl şekillendirdiği konusunda nasıl ustaca bir psikanalitik tahlil ortaya koymuşsa, kendisi de Beyaz Avrupalı'nın siyah algısı ve kabulü ile bunun Siyah insanlar üzerindeki etkilerini göstermeye ça-

lısmaktadır. Her ne kadar Yahudiler ile ırksal bir yakınlığı söz konusu olmasa da Zencilerin düştüğü psikolojik durum çerçevesinde, Yahudiler'le Zenciler aynı kaderi paylaşmaktadır. Sartre'in *Reflexions sur la question juive*'de ortaya koyduğu Yahudiler'in yaşadığı kimlik ve kişilik belirsizliğinin hemen hemen aynısını Zenciler yaşamaktadır ve bu anlamda, Sartre'in Yahudiler için ortaya koymuş olduğu tahliller çok az farklılıklarla Zenciler için de geçerlidir. Bu çerçevede Fanon, özellikle Sartre'in gösterdiği şekliyle, Yahudi'nin aslında başkalarının 'Yahudi' olarak gördüğü kimse, yani bizzat "antisemitist tavrın ürettiği bir kişilik" olduğunu, böylelikle Yahudilerin başkalarının belirlediği bu imgenin tutsağı haline geldiğini teyit ediyor ve benzer bir durumun psikolojik tecrübesini, Zencinin de Beyaz adam karşısında yaşadığını vurguluyor. Bu çerçevede, Sartre'in eserinin Fanon üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ve tahlillerine yön verdiğini tekrar açıkça vurgulamak gerekir.

Fanon'u özgün kılan nokta, kendisinin de muzdarip olduğu hassas bir yaraya neşter vurması... Öyle anlaşılıyor ki bu neşter vurma sırasında duyulan hissiyat oldukça yoğun ve verilen örneklerin çarpıcılığı, kullanılan üslubun etkileyiciliği, yapılan itirafların samimiyeti, ancak böyle bir hissiyattan kaynaklanabilir. Fanon'un özgün bir metot ve etkili bir dille aktardığı tespitlerin özü, şu şekilde ortaya konabilir:

Zenci ve Beyaz Uygarlık Yüz Yüze

Öncelikle Zenci için, ortada bir kendine yabancılaşma sorunu vardır. Bu sorunun kaynağında ise Zencinin Beyaz uygarlıkla karşılaşması, bu karşılaşma sonrasında geliştirdiği psikolojik tutum ve davranış biçimleri kendini göstermektedir.

Fanon'un ifadesiyle Zenci, Beyaz adamın ilk bakışıyla birlikte siyahlığının yükünü hissetmeye başlamıştır. Genelde Beyaz uygarlık, özelde Beyaz insanla karşılaşmasından itibaren Siyah insanın kaderi, kendine bakış açısı, algısı bir kırılmaya uğramış; kendine güveni ortadan kalkmış, kendi ırksal ve kültürel dünyasına bakışı bir aşağılık kompleksi içinde şekillenmiştir. Beyaz-Siyah karşılaşması ve birlikteliği, kitlesel bir psiko-egzistansiyel kompleks yaratmıştır. Artık bu karşılaşmadan sonra Siyah için tek bir kader belirlemiştir: *Beyazlaşmak*. Bu tutku bir aşağılık kompleksini beraberinde getirmiştir. Bu kompleksin kaynağında ekonomik faktörlerin etkisi kadar aşağılık hissini içselleştirilmesi, başka bir deyişle tenselleştirilmesi de büyük rol oynamıştır. "*Çoğu zaman*", der Fanon, "*Zenci ruhu diye adlandırılan şey, aslında Beyaz adamın marangoz kalemiyle yontulmuş bir tahlil kukladan, pinokyodan başka bir şey değildir.*" Artık Beyaz insan tarafından kendine ve dünyaya dair algısı oluşturulmuş, bu algı neticesinde kendi teni ve kültürel kimliğine yabancılaşmış ve kendi ırksal-kültürel kimliğinden

1 Bireyin oluşumunu, türün yüzyıllar boyunca geçirdiği evrime bağlama eğilimi gösteren doktrinlere verilen genel ad.

2 Bireyin oluşumunu, kendi özgül şartlarına ve bireysel tarihine bağlayan doktrinlere verilen genel ad.

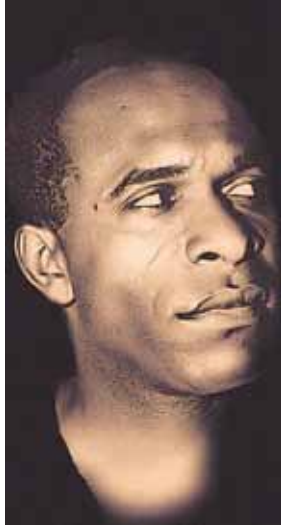
kaçabildiği kadar özgür, Beyaz kültürün içine girebildiği/kendini kabul ettirebildiği kadar da kendisini insan/Beyaz sayan bir Siyah derili vardır ortada.

Fransızca Konuşan Zenci: Yarı Tanrı

İşte bu Siyah-Beyaz karşılaşmasından sonra Siyahın yaşadığı tecrübenin çeşitli tezahürleri olmuştur. Bu tecrübenin izlenebileceği/görülebileceği alanların başında ise dil olgusu gelmektedir. Çünkü dil, Siyah derili insanın ötekine bakışını ve onu algılayış tarzını belirleyen önemli unsurlardan biridir. Bir dile hâkim olan kimsenin sonuç olarak o dile ifade ve ima edilen dünyaya da hâkim olacağı kabul edilirse, mesela bir Antilli Zenci için de Fransızca'ya hâkim olmak veya bu hâkimiyetini ileri seviyelere taşımak, tutkunu olduğu Beyaz medeniyetin içine biraz daha girmek, bir anlamda Beyazlaşmak anlamına gelecektir. Bu tutum, yabancı dilin idolleştirilmesini, yerel dilin ise küçümsenmesini intaç etmektedir. Öyle ki mesela Fransa'yı gören, Fransızca'yı öğrenen ve sonrasında Antillere dönen bir Zenci ülkesinde adeta bir yarı-tanrı konumuna gelirken, orta sınıf hizmetçiler dışında kimse Antiller'de Creole dilini konuşmaz; çocuklar, okulda önce kendi yerel dilini hor görmeyi öğrenir ve iş ailenin, kendi çocukları için bu yerel dili yasaklamasına kadar varır. Fransa görmüş, Fransızca öğrenmiş Zenci, artık bir kopuşun ve köksüzleşmenin tam da eşiğindedir. Bu kendinden kopuş, bütün sömürge ülkelerinin sakinlerinde görülen tecrübe ile mutabıktır. Ama üstüne bir de derinin renginden duyulan aşağılık kompleksi eklendiğinde, çok daha trajik bir boyuta ulaşır. Dil meselesine sadece yabancı dil-yerli dil açısından değil, bir de üslup açısından bakıldığında, Beyaz insan-Siyah insan ilişkisini deşifre edebilecek noktalar daha da belirginleşmektedir.

Siyah-Beyaz Aşkı

Siyah insanın Beyaz insanla karşılaşması sonrasında ki algı değişikliğinin tezahür ettiği alanlardan biri de Siyah kadının Beyaz erkek aşkı ile Beyaz kadının Siyah erkek aşkı (daha doğrusu cinsel Siyah erkek algısı/hayali) olduğu söylenebilir. Fanon, bazı Siyah kadın yazarlar ve yazdıkları üzerinden, Siyah kadının Beyaz erkek arzusu ve tutkusunun Beyazlaşma/Batılılaşma isteği ile mutabık olduğunu çok etkili bir şekilde gösteriyor. Siyah kadın, kapıldığı aşağılık duygusunu, ancak bir Beyaz erkeğe sahip olmakla aşacağını düşünmektedir. Sadece bir Beyaz erkekle evlenebileceğini deklare eden Siyah kadınlardan, beş yaşında iken kızdığı Beyaz erkeği Siyah mürekkebe boyama teşebbüsünden sonra bunun mümkün olmadığını anladığında kendini Beyazlaştırmaya adayın Siyah kadınlara kadar; günün birinde büyük annesinin bir Beyaz olduğunu öğrenen melez bir kızın duyduğu aşırı mutluluktan, *Yeşil Çayırlar* filminde Tanrı'nın ve meleklerin Siyah olduğunu gördüğünde çok yaşayan Siyah yazarlara kadar bütün örnekler, sadece Siyah kadın-Beyaz erkek ilişkisini değil, aynı zamanda bütün Zenci ırkının Beyaz ırk karşısında yaşadığı aşağılık kompleksini gözler önüne sermektedir. Böylece Siyah kadın, Siyah erkekten Beyaz erkeğe kaçan ve adeta bir nevroz haline gelen ruh hali ile Siyah insanın ben algısına dair önemli işaretler ortaya koymaktadır. Aynı algı, Siyah erkeğin Beyaz kadın karşısındaki

tutumunda da belirgindir. Siyah erkeğin de biricik arzusu *Beyazlaşmak*, Beyaz olarak bilinmek ve tanınmaktır. Bu olumlamayı yapacak olan da sadece ve sadece bir Beyaz kadındır ona göre. Siyah erkeği sevecek, onun Beyaz kadının sevgisine layık olduğunu kanıtlayarak yapacaktır bu olumlamayı Beyaz kadın. Siyah erkek için Beyaz kadınla evlenmek, Beyaz kültürle, Beyazın güzelliği ile, Beyaz uygarlık ile ve Beyaz onur ile evlenmektir aynı zamanda. Böylece ortaya çıkmaktadır ki Beyaz kadın da, Beyaz erkek de kendine yabancılaşmıştır ve kendini gerçekleştirmenin var kılmanın tek yolunu tensel olarak olamasa da kültürel olarak Beyazlaşmakta görmektedir.

Fanon'un tespitleri bunlarla sınırlı değil elbet. Kötülüğün siyah ile özdeşleştirilmesi, Zencilerin cinsellik ve şiddet ile eşleştirilmesi, Batıların Zenci imgesinin irrasyonallitesi, Zenci ırkının yamyamlıkla, zeka geriliğiyle, fetişizmle vb. resmedilmesi gibi konular da onun yakındığı ve acı tespitler olarak ortaya koyduğu gerçeklerdir. Peki Fanon bir entelektüel olarak bu acı gerçeklerin tespitini yaparken çözüm olarak neyi önermektedir? Zencilerin düştüğü bu psiko-egzistansiyel nevrozdan kurtulmalarının çaresi olarak neyi görmektedir? Bu resmedilen tablonun iyileştirilmesi adına somut olarak yapılabilecek şeyleri ortaya koymakta mıdır?

Zenciye Doktor Reçetesi

Fanon, sorunun tespitini Psikopatoloji'nin dili ile son derece ileri bir nevrotik belirsizlik, bir kimlik bunalımı olarak tanımlayınca sorunun çözümüne dair satır aralarında ortaya koydukları da Zencinin sorununa öncelikli olarak psikolojik ilk yardım denilebilecek öneriler olarak ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, geri olduklarına inandırılan, aşağılık kompleksine itilmiş bir ırk vardır ortada. Fanon'a göre, tabii gibi gösterilmek istenen bu geri kalmışlık ve aşağılık duygusunun öncelikle sanal bir psikolojik mit olduğunun farkına varılması ve hiçbir ırkın veya toplumun başarısını veya gelişmişliğini önceden olumsuzlayan tabii bir unsur olmadığını kabul edilmesi gerekir. O halde Siyahlar, kendilerine dair oluşturulmuş stereotiplerin gerçekten ziyade bir imaj olduğunun bilincine varmalı ve kapıldığı aşağılık duygusundan kurtulmalıdır. Zencinin önüne konulan reçete, rengini değiştirmek değil, onu özgürleştirip ben bilincini kazanmasını sağlamaktır. Siyah adama, önünde sadece "Beyazlaşmak" veya "yok olmak" alternatiflerinin bulunmadığını, bu akıl dışı alternatifler haricinde kendi varlığını kazanabileceği asıl başka bir gerçek yolun bulunduğunu hatırlatmak gerekir. Siyah adam, kendi bilincine ve bedenine hakim olabilen kimse konumuna yükselip –öznenin ve nesnenin diyalektiğini kavramış kimse haline gelip- bedeni bilincin oluşumunda belirleyici bir etken olmaktan çıkarıp onu bilincin nesnesi haline getirebilmelidir. Böylece, artık Siyah insan, varlığını ten rengi üzerinden değil, asıl olması gerektiği üzere, ruh zenginliği ve insanî erdemleri üzerinden tanımlayacak ve kuracaktır. Fanon'un ifadeleri, bunu çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır: "*Renk değildir önemli olan; öyleyse aynaya bakarken de dikkat ettiğim şey yüzümün rengi değil, bilincimin arlığı, açıklığı, ruhumun Beyazlığıdır. İçim rahat, vicdanım temizse 'kar gibi Beyaz' sayabilirim kendimi.*"

Batı'nın Doğu'su: İslam Algısı ve Nefret Söylemleri

Dr. İrvin Cemil Schick

29 Ekim 2011 / Altunizade Kültür ve Sanat Merkezi

Değerlendiren: Merve Akkuş

İrvin Cemil Schick, Konferans'ta 11 Eylül Saldırısı'nın ardından İslam âleminin "İslamofobi" şeklinde isimlendirilen olguyla yüzleşmesini ele aldı. Medyada, siyaset meydanında, kitle kültüründe sergilenen İslam karşıtlığının en bayağı örneklerinin üzerinde duran Schick, İslamofobinin köklerinin aslında Orta Çağ'a kadar uzanan eski ve muassal bir söylem olduğunu ifade etti. İslam'ın ortaya çıkışını doğrudan doğruya Hristiyanlığa karşı bir başkaldırı olarak yorumlayan kimi Avrupalıların, çağlar boyunca çeşitli biçimlerde polemikler ürettiğini ve İran Devrimi'nden sonra bu durumun alevlenerek Soğuk Savaş'ın bitimini müteakip Batı'nın yeni bir düşman arayışına karşılık geldiğini ileri sürdü. Günümüz batı dünyasında, yalnız aşırı sağın değil, merkez sağın da faydalı bulup kullanmaktan geri kalmadığı bu söyleme karşı Müslümanların çoğunun ürettiği ve kullandığı argümanları, karşı çıkış biçimlerini ele alan Schick, İslamofobi'ye, İslam dininin aslında söylendiği gibi olmadığını, örneğin bir şiddet değil, barış dini olduğunu, tarih boyunca gayrimüslimlere hoşgörülü davranıldığını anlatarak karşı çıkmanın işlevsizliğini vurguladı. Gerekçe olarak da İslamofobi'yle "gerçekleri" sıralayarak savaşmanın mümkün olmadığını, çünkü İslamofobi'nin

bir nefret söylemi ve nefret söylemlerinin de olgusal gerçeklerle zaten herhangi bir işinin olmadığını vurguladı. Müslümanların asıl yapması gerekenin, nefret söylemlerinin hakikatini nefret edenlerin yüzüne vurmaları olduğunu altını çizdi.

ret edenlerin yüzüne vurmaları olduğunu altını çizdi.

Schick, İslamofobi'nin Orta Çağ'a uzanan kaynakları arasında Hristiyanlık akidesinin de yer aldığını belirtti. Hristiyanlık akidesinde köklerini bulan bu İslam karşıtı yaklaşım, kendisini geriye doğru atıflarla modern dönemde de var etmeye devam etmiştir. Schick, 12 Eylül 2006 tarihinde Papa 16. Benedictus'un bir konuşmasını buna delil olarak sunar. 16. Benedictus, Bizans İmparatoru II. Manuel Paleologos'un 1391'de vuku bulduğu iddia edilen bir münazarasına atıf yapmıştı. Rivayete göre bu tartışma, Bizans hükümdarıyla bir İranlı arasında geçmiş, Paleologos şöyle demişti: "Bana Muhammed'in getirdiği yenilikleri göster, orada yalnız kötülük ve insanlık dışılık bulacaksın; vazettiği inancı kılıç zoruyla yayma emri gibi..."

Hristiyan akidesi merkezli konuşan polemikçilerin birincil gayesinin, İslam'ın batıl olduğunu, asıl doğru yolun Hristiyanlık olduğunu ispat etmek ol-

duğunu ifade eden Schick, bunun için, "İslam'ın temeli olan Kur'an-ı Kerim ve İslam peygamberi Hz. Muhammed'in meşruiyeti hedef alınmıştır." Dolayısıyla, ilk olarak Hz. Muhammed'in Allah tarafından gönderilmediği, iktidar hırsıyla ortaya çıkmış bir sahte peygamber olduğu iddia edilmiş, ikinci olarak da Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed tarafından insanları yoldan çıkarmak için yazılmış, safsata dolu uydurma bir kitap olarak temsil edilmesi söz konusu olmuştur. Schick, bu tarih izleğinden bakarak 30 Eylül 2005 tarihine kadar adı duyulmamış olan bir Danimarka gazetesinin Peygamber'e hakaret içeren on iki karikatür yayınlanmasının, aslında o kadar eski, o kadar köhne olmuş bir hareketin tekrarı olduğunu belirtti.

Schick, İslamofobi'nin ortaya çıkması ve yaygınlık kazanmasında siyasi gelişmelerin yanında, Batı ülkelerinde sayıları giderek artan bir Müslüman göçmen nüfusun da önemli bir etken olduğunu düşünmektedir. Bu göçmenlerin kendi geleneklerini, kendi inançlarını, kendi yaşam tarzlarını beraberlerinde getirmeleri, daha önce Çinlilerin, Yahudilerin ve çeşitli başka göçmen gruplarının gelmesiyle ortaya çıkan yabancı düşmanlığının bir benzerinin belirmesine yol açmıştır. Bu durum birbirlerinin dışında, birbirleriyle hiçbir temasları olmadan varlıklarını sürdüren iki medeniyetin çatışması sonucunda değil, Batı ülkelerine göç eden Müslümanların geldikleri toplumları çoğulcu olmaya zorlamaları ve buna o toplumların direnmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır. Yani bunda uzaklık değil, yakınlık büyük ölçüde etken olmuştur.

"İslamofobi" terimi ile kastedilenin İslam düşmanlığı değil, Müslüman düşmanlığı olduğunu iddia edenlere katılmayan Schick, bugün İslamofobi'nin

Müslümanlara karşı ayrımcılık olarak tezahür ettiğinin doğru olmasıyla birlikte, söz konusu ayrımcılığı meşrulaştıran tarihi İslam düşmanlığını vurgulamaktadır. Yani pratik, Müslümanlara karşı ayrımcılık ise de teori, İslam aleyhtarlığıdır.

İslam dünyasının bugüne kadar İslamofobi'ye karşı etkin bir mücadele sürdürememesinin sebebi, hep "bizi bir tanıyabilseler, hemen sevecekler" yanılgısıdır. Oysa mesele, İslamofobik kişilerin İslam'ı tanıması değildir. Onlara istediğimiz kadar Mevlâna'yı tanıtalım,

nefret edenler nefretlerinden vazgeçmeyecekler. İslamofobi'ye karşı koymak için Müslümanların yapması gereken en önemli şey, genel olarak nefret söylemlerine karşı örgütlenmektir. Bu noktada Müslümanların da kendilerinde nefret söylemi var mı yok mu diye oturup düşünmeleri gerekmektedir. Nefret söylemleriyle tek mücadele yöntemi, bütüncül olarak nefret söylemlerine karşı çıkıp mücadele etmektir. Yahudi, Kürt, Alevi, kadın vs. gibi kategoriler altında yapılan nefret söylemlerini göz önünde bulundurmamak bu mücadelenin bir parçası olmalıdır.

V. genç akademisyenler buluşması

Bilgi ve Toplum, 17-19 Haziran 2011, *Mardin*

Değerlendiren: Ümit Güneş

2007 yılından bu yana düzenlenmekte olan Genç Akademisyenler Buluşması'nın beşincisi Mardin Artuklu Üniversitesi'nin ev sahipliğinde, 17-19 Haziran 2011 tarihleri arasında Mardin'de gerçekleştirildi. İلمي Etüdler Derneği'nin (İLEM) yanısıra sempozyum, İLAM (İلمي Araştırma Merkezi), İSAGEM (İstanbul Akademik Gelişim ve Eğitim Merkezi), İSAR (İstanbul Araştırma ve Eğitim Vakfı), İSM (İlimler ve Sanatlar Merkezi) ve Kadim Akademi'nin katkılarıyla organize edildi. "Bilgi ve Toplum" üst başlıklı sempozyum süresince farklı disiplinlerde çalışmalarına devam etmekte olan genç akademisyen ve araştırmacılar, sempozyum konusu dâhilinde tebliğler sundu.

Üç günlük sempozyum dâhilinde bir konferans, bir panel, bir değerlendirme oturumu ve genç araştırmacıların tebliğlerinden müteşekkil oturumlar yer almıştır. Mardin Artuklu Üniversitesi Rektör Yar-

V. genç akademisyenler buluşması
17-19 Haziran 2011

bilgi ve toplum

www.genca Akademisyenler.org · bilgi@genca Akademisyenler.org

15 Ocak 2011
Gösterim seansı

30 Ocak 2011
Kabul Edilen Özetlerin Sunuşu

30 Mayıs 2011
İzciği Meslekten Sorun

dımcısı Prof. Dr. Kadri Yıldırım'ın "Dünya'da ve Türkiye'de Yeni Üniversite" başlıklı açılış konferansı ile başlayan sempozyumda farklı disiplinlere sahip 47 araştırmacı tebliğlerini sunma fırsatı bulmuştur. V. Genç Akademisyenler Buluşması'nda tebliğ sunabilmek için 120'yi aşkın genç akademisyen ve araştırmacı, tebliğ özeti göndermiştir. Düzenleme Kurulu ve Bilim Kurulu'nun yaptığı titiz çalışma sonrası, bu özetler arasından 47 tanesi sempozyumda sunulmak üzere kabul edilmiştir. Her özetin iki

hakem değerlendirmesinden geçtiği sempozyum, konu ve tebliğleri ile genç araştırmacıların fikirlerini ifade etmelerinde önemli bir imkân sağlamıştır.

V. Genç Akademisyenler Buluşması'nda tebliğciler, paralel oturumlarda konularını sunarken, sempozyum üst başlığının ele alındığı Çerçeve Panel ise ortak oturum şeklinde tüm tebliğci ve dinleyicilerin iştirakiyle gerçekleşmiştir. Doç. Dr. İbrahim Özcoşar'ın oturum başkanlığını yaptığı Çerçeve Panel'de ise konuşmacı olarak iştirak eden akademisyenler, sempozyum üst başlığı dâhilinde bilgi ve toplum sorunsalını ele alarak tartışmışlardır. Bu bağlamda, panelistlerden Yrd. Doç. Dr. Ali Utku, "Bilgi ve Toplum Teorileri Bağlamında Kurucu Öznenin Yükselişi ve Çöküşü" başlıklı bir tebliğ sunmuştur. Yrd. Doç. Dr. H. İbrahim Düzenli ise "Musavver Bilginin Toplum ve Araştırmacı Nezdinde İnşası" başlıklı sunumu gerçekleştirmiştir. Son olarak ise Yrd. Doç. Dr. Musa Öztürk, "Kapitalizmi Mülk

Edinmek: Bilgi-İktidar Bağlamında Dinî Yaşam Pratikleri” başlıklı tebliği ile katılımcılara bilgi ve toplum üzerinden farklı bir bakış açısı sunmuştur.

Programın açılışından itibaren yoğun bir katılımın sağlandığı sempozyum, Mardin Artuklu Üniversitesi tarafından kullanılmakta olan tarihi Zinciriye Medresesi’nde gerçekleşmiştir. Farklı disiplin ve bakışlara sahip genç akademisyen ve araştırmacıların bilgi ve toplum gibi çok farklı alanları doğrudan etkileyen meseleleri tarihi bir bilgi üretim ve toplum şekillendime merkezi olan Zinciriye Medresesi’nde tartışmaları, sempozyuma ayrı bir değer katmıştır. Buna ek olarak akademisyenlerin yanı sıra, Mardin’in önde gelen siyasi, bürokrat ve STK temsilcileri de Sempozyum’u yakından takip ederek zengin bir paylaşım ortamının oluşmasını sağlamışlardır.

Ayrıca, tebliğcilere ek olarak organizatör kurumların sorumlu, yönetici ve mensuplarının da yer aldığı Sempozyum’da, dinleyicilerden oluşan geniş bir grup da yerini almıştır. İstanbul’dan yüzü aşkın katılımcının iştirak ettiği sempozyuma, Türkiye’nin çok farklı şehirlerinden ve üniversitelerinden katılımcılar gelmiştir. Sempozyum’la akademik camianın içerisinde yeni yer almaya başlayan genç araştırmacıların hem kendi aralarında tanışmalarına hem de farklı disiplinlerden gelen araştırmacılarla bilgi ve fikir alış-verişinde bulunmalarına zemin oluşturulmuştur.

Üç gün boyunca devam eden V. Genç Akademisyenler Buluşması, akademik etkinliklere ek olarak katılımcıların daha iyi vakit geçirmeleri için çeşitli sosyal aktivitelerle de süslenmiştir. Bu çerçevede Mardin’in tarihi dokusunu daha iyi solumak ve Mardin’i daha yakından tanımak için şehir turu düzenlenmiş ve Mardin’in önemli tarihi mekanları ziyaret edilmiştir. Buna ek olarak Sempozyum’un son günü kapanış oturumunun ardından Mardin’den hareket edilerek Diyarbakır’a gelinmiş, Diyarbakır’da kısa bir şehir turu yapılmıştır. Akademik paylaşımın yanı sıra genç akademisyen ve araştırmacıların birbirleri ile tanışması ve kaynaşması için bu tür etkinliklerle daha sıcak bir ortam oluşturulmuştur.

Daha önceki Genç Akademisyenler Buluşmaları’nda da olduğu gibi tartışılan konuların sadece sempozyum dâhilinde kalmaması ve bu tür paylaşımların daha fazla kimseye ulaştırılması için yürütülen sempozyum tebliğlerinden seçilen makalelerin yer aldığı sempozyum kitabının yayınlanması için de çalışmalar başlatılmıştır. Gerekli editoryal süreç ve hakem değerlendirmelerinin tamamlanmasının ardından kitap basıma hazır hale getirilecektir. Böylece, genç akademisyenlerin bir araya gelerek tartışmış olduğu bilgi ve toplum konusuna dair ileride yapılacak farklı tartışmalara katkı sağlayacak önemli bir eser Türk akademisyenlerine kazandırılmış olacaktır.

Tarihçilik Mesleği: Türkiye’de Tarihçilik

Doç. Dr. A. Teyfur Erdoğan

24 Aralık 2011

Değerlendiren: Halil İbrahim Erol

İLEM Seminerleri başlığı altında düzenlenen seminerler dizisinin 2011 yılındaki son programı, Doç. Dr. A. Teyfur Erdoğan’ın “Tarihçilik Mesleği ve Türkiye’de Tarihçilik” başlıklı konuşmasıyla gerçekleştirildi.

Erdoğan, konuşmasına mutadı olduğunu söylediği kelimelerin arkeolojisini yaparak başladı. Kelimelerin arkeolojisini yapmanın, kişiyi yanıltabileceğini fakat aynı zamanda ufuk açıcı da olabileceğini ifade ederek tarih kelimesinin kökenlerine dair bir girizgâh yaptı. “Tarih” kelimesinin ilk defa Akadça olarak Babilliler tarafından kullanıldığı ve bunun da Sümerce’ye uzandığını ve kelimenin o zamanki dönemde “vereh” olarak yazıldığını, anlam olarak da ay, zaman ve takvim için kullanıldığını, arkeolojik çalışmalar verehe kelimesinin Güney Arabistan’da “erehe” olarak geçtiğini gösterdiğini; erehenin de müverrih, terih/tarih şeklindeki kelimeye dönüştüğünü ifade etti.

Fakat Erdoğan, Akadça ve Sümerce bilmediğimizden bu kelimenin bizimle konuşmadığını ileri sürdü. Arkeolojik çabayı, Batı’daki historia/history/histoire kelimelerinin kökenlerine yönelerek bu kelimenin Yunanca olan “istoria”ya dayandığını ve bu kelimenin “araştırmak” anlamına geldiğini, Homeros ve Herakleitos tarafından da hükmetmek/şahitlik manasına yorumlandığını ve “istor” kelimesine dayandırıldığını; istorun ise ön-Hint Avrupa dillerine anlam kayması ya da duyum hatası sonucu “victor” olarak geçtiğini; bu kelimenin de “wide” ile irtibatlı olduğunu; sonuç itibarıyla, M.Ö. 1500’deki Buda’nın “veda” kelimesine kadar uzandığını ve bunun da bize bir anlam ifade ettiğini/bizimle konuştuğunu ve bizi hikmete yönelttiğini söyledi.

Erdoğan, buradan yola çıkarak nihai anlamda “tarihin hakikati arama ameliyesi” olduğunu ileri sürerek hakikat (veritas) ile gerçeğin (realitas) farklı şeyler olduğunu, her bir hadisenin tek bir hakikate sahip olabileceğini ifade etti. Dolayısıyla tarihinin, hakikati kendinde bulundurdu-

ğu nuiddia edemeyeceğini ve hakikatin bilgisinin Yaratıcı indinde mevcut olduğunu ileri sürdü. Diğer taraftan “gerçekler”in olduğunu ve bunlara ulaşılabilirliğini; ancak onların sadece hakikati aydınlatma aşamasında hakikatin parçaları olmaktan öteye gidemeyeceklerini dile getirdi. Ardından, tarihinin

(insanın) hakikate “raslantı” eseri ulaşabileceğini; fakat bunu kimseye ispat edemeyeceğini söyledi. Ancak, böyle bir durumun tarihinin karşısına bir kısır döngü olarak çıktığını ve buradan çıkış noktasının ise naslar olduğunu savundu. Erdoğan, bu manada ilahi kelimeler ve Buhari gibi nas kabilinden addedilen hadislerin bu çerçevede ele alınabileceğini ve hakikatin neşrinde vazgeçilemez yegâne kaynakları oluşturduğunu dile getirdi. Ayrıca, rüyanın da tarihi kaynak olarak kullanılabilirliğini, bunun Türkiye’de böyle olmasa da dünya literatüründe yeri olduğunu ifade etti. Bu durumda, Roma şehri piskoposu olan Andreas Agnellus (805 – 846) *Liber Pontificalis Ecclesiae Ravennatis* isimli eserini kaleme alırken kaynak bulamadığı zaman tarikat kardeşlerinin dualarıyla Tanrı’dan yardım almak için rüyaya yattığını ve gördüklerini eserinde zikrettiğini; Jacques Le Goff’un *Imagination sociale* isimli eserinde, hayali olanın değil; ama rüyalarla hayal edilen tarihe büyük katkılar sağladığını ve tarihsel çalışmalarının bir kısmını buna dayandırdığını; Eski Yunan sitelerinde insanların rüya tapınakları denen yerlere giderek rüyaya yattıklarını ve ona göre eyleme geçtiklerini, bunların kayıtlarda mevcut olduğunu, örnek olarak verdi.

Netice itibarıyla Erdoğan, ehil tarihinin söylediğinin hakikat olmadığını bilen kişi olduğunu, tarih çalışmalarında dil/üslup olarak hükümferma bir tarzın benimsenmemesi gerektiğini, yapılan şeyin inşa olduğunu, hakikati ifade edemeyeceğini zikretti. Ayrıca, tarihçilerin kendi meslektaşlarına mesafeli durmalarının icap ettiğini; kurulan yakın temasın eleştiri kültürünün gelişmesinin önüne set çektiğini ve bu nedenle tarih çalışmalarında mesafe alınmadığını da sözlerine ekleyerek konuşmasını sonlandırdı.

Yeni Eğilimler Seminerleri

İnsan ve toplum; zaman içerisinde değişebilen, bir takım dış etkilere evrilebilen birer olgudur. Bu değişiklikler, sosyal dokunun en küçük yapı taşı olan "birey"den başlayarak sosyal hayatın her kademesinde ve hatta devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde de kendini göstermektedir. Yani yaşanan dünya, bütüncül bir dönüşüme uğramaktadır.

İçinde yaşadığı dünyayı dönüştüren ve bununla birlikte kendi de dönüşen insanlık, yaşanan dönüşümü günden güne farklı bakış açılarıyla açıklamaya ve irdelemeye çabalamaktadır. Sosyal Bilimler de söz konusu değişimden etkilenmekte ve yaşananları farklı perspektiflerle açıklamaya çalışmaktadır.

İlmi Etütler Derneği, söz konusu dönüşümü ve bu dönüşümün Sosyal Bilimler'de yarattığı etkiyi görebilmek için "Sosyal Bilimler'de Yeni Eğilimler" üst başlıklı bir dizi seminer programı düzenlemektedir. Sosyal Bilimler'de Yeni Eğilimler Seminerleri, Sosyal Bilimler'in değişik alanlarındaki yeni trend ve eğilimleri sorgulamak üzere ayda bir seminerin sunulacağı dokuz oturumluk bir seminer dizisi şeklinde tasarlanmıştır. Alanında uzman akademisyenlerin katılımıyla gerçekleşen seminer programlarıyla Sosyal Bilimler'in Sosyoloji, İktisat, Siyaset Bilimi gibi dallarında gerçekleşen yeni tartışmalar ortaya konulmakta ve kamuoyuyla paylaşılmaktadır.

■ Mimarlık Araştırmalarında Yeni Eğilimler

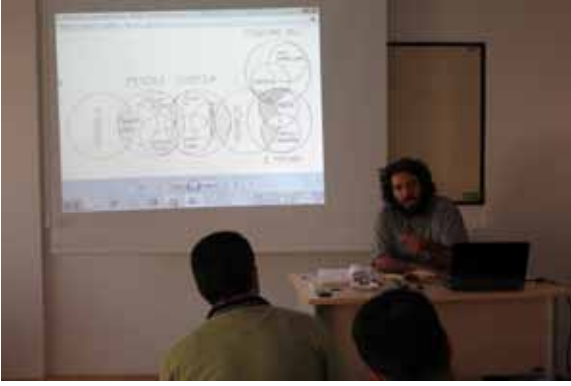
Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Düzenli, 24 Aralık 2011

Değerlendiren: Ömer Yıldız

Mimarlık araştırmalarında yeni eğilimlerden söz edebilmek için öncelikle Türkiye dışına bakmak gerek. Düzenli'ye göre, Türkiye'de akademi merkezli gelişen mimarlık literatürü çoğunlukla 20. yüzyıl başı modern mimarlık anlayışının paradigmalarıyla şekillenmiştir. Dünya çapında hareketlenmeler gündem oluştursa da dönüştürücü bir etki yapamamıştır. Düzenli için Türkiye'de yeni bir eğilimden söz etmek, geçmiş birikimin eleştirel okunmasıyla mümkündür. Bu anlamda, yeni bir eğilim olan mimarlık tarihi ve kuramı yaklaşımı buna imkân vermektedir. Düzenli de çalışmalarını bu alanda sürdürmektedir. Bu yaklaşım; mühendislik, sanat, sosyal bilimler alanlarındaki mevcut literatürü, history, theory, critique sorunsallarına vurgu yaparak güncel bütün alanları kuşatan bir üst çerçeve olarak düşünülmelidir. Yapı teknolojisine ilişkin mühendislik çalışmaları, bu alana dâhil değildir. Bu çalışmalar,

mevzubahis teknik bilginin üretilmesini sağlayan zihni yapıyı, teknolojinin kendisini sorunsallaştırdığı ölçüde bilim felsefesi kontenjanından bu alana da dâhil edilebilirler.

Mimarlıktan konuşurken mimarlık mesleği ve mimarlık literatürü ayrımını yapmak gerekir. "Meslek olarak mimarlık, Hz. Adem'den beri süregelen yapı yapma faaliyetidir." diyen Düzenli'ye göre, mimarlık literatürü ise modernliğin ilk adımlarının atıldığı 15. yüzyıl Avrupa'sında inşa edilmiş yapıların gerçekliğinden kopararak iki boyutlu düzleme aktarılmasıyla, yazıyla, çizimle temsil edilmesiyle oluşmaya başlamıştır. Mimarlık hakkındaki ilk kitabın M.Ö. 80-15 yıllarında yaşamış Romalı mimar Vitruvius tarafından yazılmış olduğunu; esasında pratiğe ilişkin olan bu metnin Rönesans'a yeniden yorumlandığını ve mimari anlam arayışlarına rehberlik ettiğini savunan Düzenli için, geleneksel dünyada sanat olarak mimarlık, biçim ve mekâna ilişkin zımni bir bilgi iken Rönesans'ta mevcut birikimin yorumlanmasıyla açığa çıkan bir bilgi halini almıştır. Bu bilginin sınırları endüstri devrimiyle iyice genişle-

miş ve sınırları kaybolmuştur. Bugün mimarlık nedir sorusuna, efradını cami ağıyarını mani bir tanım getirmek mümkün değildir. Var olan bir mekâna dair siyasi, ekonomik, sosyolojik, psikolojik yaklaşımlarla farklı mimarlık bilgileri üretilebilir. Nihayetinde insana ilişkin her şey bir mekânla kayıtlı ise mimarlık bilgisi insana ilişkin her bağlamda üretilebilir. Dünyada yeni bir eğilim olarak beliren bu yaklaşım, sorunsal odaklı olgular üzerinden bilgi üretmektedir.

Dünyada böyle iken Türkiye’de akademik örgütlenme, disiplinlerle kendi içine kapanmış, farklı disiplinlere açılacak bir bilgi üretmez hale gelmiştir. Düzenli’nin ifadesiyle, “Uzmanlaşma, hakiki soruları saklamış, körleşmeye götürmüştür.”; o nedenle yeni bir söz üretilememektedir. Dünyadaki birçok mimarlık okulunda disiplinler sınırlar kalmamıştır. Düzenli’nin görev yaptığı Mardin Artuklu Üniversitesi de kurumsal yapısını bu yönde oluşturmuştur. Bu çerçevede var olan literatürü eleştirel bir okumayla “patlatmak”, alt-üst etmekle yeni bir söz üretmek mümkün olabilir. Düzenli’ye göre, burada amaç yerinden edilmiş bilginin yerine başkasını koymak değil, tıkanmış damarları açmak, yeni sorular sorulabilmesine imkân sağlamaktır. Bu bağlamda Halil İbrahim Düzenli, Osmanlı mimarlık metinlerinin önemine inandığını ve onları araştırdığını belirtti.

Seminer sonunda gelen sorulara verdiği cevaplarla mimarlığı, mimarlık literatürü ve mimarlık mesleği (idrak ve inşa) ayrımında tartışma tavırını keskinleştiren Düzenli, “inşa eden” mimarın eylem alanının daha farklı kavramlarla tartışılması gerektiğini vurguladı. Bir başka ifadesinde ise Düzenli, bu meseleleri tartışan, aynı zamanda inşa eden mimar figürünün ideal bir tip olduğunu, fakat Türkiye’de buna imkân verecek bir ortamın olmadığını belirtti. Ayrıca, dünyada, yeni bir eğilim olarak piyasada (mimarın eylem alanı) çalışan önemli mimarlara üniversite kadrolarında görev verildiğini de ekledi. Düzenli, esas meselenin

Türkiye’de yaşanan epistemolojik kopuş olduğunu vurgulayarak, bu ülkede yaşayan Müslümanlar olarak hakikatin bilgisini, bize verili bilgiyi uğraş alanlarımıza dâhil edemediğimizi, hakikatin çeperlerinde laf söyleyerek dolaşan biçareler olmaktan öteye gidemediğimizi de ifadelerine ekledi. Gelinen noktada, başa dönerek hakikatin bilgisini bu alanlara dâhil etmediğimiz sürece, hakikatle temasın mümkün olmadığını altını çizen Düzenli; bu noktaya, bu söyleme gelirken “mimarlık literatürü-mimarlık mesleği” (idrak-inşa) ayrımını verili bir bilgi olarak kabul etmemiz gerektiğini vurgulayarak sözlerini sonlandırdı.

■ Siyasal Coğrafya Araştırmalarında Yeni Eğilimler

Necati Anaz, 04 Haziran 2011

Değerlendiren: Muhammed Turan Çalışkan

Necati Anaz, sunumuna siyasal coğrafyayı; “siyasal bir gücün coğrafi bir alan üzerinde oluşumunu, devamını, eylemselliğini ve dönüşümünü inceleyen ve bir bakıma politikanın mekânsal düzeni nasıl etkilediğini ve bunun mukabilinde mekânsal düzenin siyasal nasıl bilgilendirildiğini sorgulayan disiplindir.” şeklinde tarif ederek başladı. Anaz’a göre, tanımsal çerçevesi bu şekilde çizilebilecek olan bu disiplin, klasik dönemde devlet temelli çalışmalara odaklanmış; son zamanlarda ise çalışma alanlarının sınırını bireysel konulardan global konulara kadar genişletmiş ve böylece disiplinler arası bir çalışma alanına dönüşmüştür.

Bugün bir disiplin olarak temayüz eden Siyasal Coğrafya’nın teşekkül evreleri bağlamında, *Çevresel Determinizm*’in önemli bir yer işgal ettiğine değinen Anaz, bunun, insanların bireysel hareketlerinin, inançlarının ve değerlerinin çevresel faktörler tarafından kontrol edildiğini veya etkilendiğini savunan bir doktrin olduğunu belirtti.

Anaz'a göre, klasik dönemin ardından siyasi coğrafyanın apolitize olması ve bu bağlamda coğrafi bilgilerin, bilhassa emperyalist emeller güden devletlerin eylemlerinin meşrulaştırılması ve rasyonelleştirilmesi için kullanılması, II. Dünya Savaşı sonrası akademisyenlerin bu disipline bir "entelektüel zehir" muamelesi yapmasıyla sonuçlanır.

Konuşmasının devamında, siyasi coğrafyanın yeniden disiplinler itibarını kazanmasının, coğrafyacıların 1960'lardan sonra dünyayı ve Amerika'yı etkisi altına alan önemli toplumsal olayları (*Siyahların hak mücadelesi gibi*) irdelemeye başlamasıyla gerçekleştiğine değinen Anaz; bu dönem siyasi coğrafyacıların, bu disiplini devlet ve onun aygıtlarını inceleyen bir bilim dalı olmaktan çıkarıp çalışma konusu itibarıyla, devletin yanında devlet politikaları ve o politikaların toplumsal sonuçlarını eleştirel bir yaklaşımla tetkik etmeye başladıklarına ve en nihayetinde *Eleştirel Jeopolitik* kavramının ortaya çıktığına değindi.

Anaz; *Pratik, Formel ve Popüler Jeopolitik*, klasik jeopolitiğin nasıl çalıştığını anlayabilmemiz için Gerard Toal, Simon Dalby ve John Agnew tarafından geliştirilen üçlü bir modeli anlamamız gerektiğini söyleyerek *Formel Jeopolitiğin*, akademisyenlerin ve yorumcuların bilinçli bir şekilde klasik jeopolitikle bağlantılı biçimde entelektüel geleneklere müraaat ederek realist jeopolitiksel politikaları devlet aygıtlarının hizmetine nasıl sunduklarını anlattı. "İkinci gruba giren *Pratik/Eylemsel Jeopolitik* ise günbegün politikaya dair diplomatların eylemlerini kapsar" diyen Anaz, bu bağlamda siyasi liderler ve uluslararası ilişkilerle uğraşan dışişleri mensuplarının faaliyetlerinin bu çerçevede değerlendirilebileceğini ifade etti. *Popüler Jeopolitiğin* basitçe, medya ve diğer popüler kültüre ait yapıtların rollerini incelerken, insanların çevresinde cereyan eden olayları ve buldukları coğrafyayı medya ve geniş kitleler için üretilmiş kültürel materyallerin yardımıyla nasıl algıladıklarını ve anlamlandırdıklarını vurgulayan Anaz; bu bağlamda sinema filmleri, romanlar, karikatürler, internet, müzik ve diğer sözlü ve görsel medyaya ait kültürel materyallerinde popüler jeopolitiğin araştırma alanına girdiğini ifade ederek sunumunu bitirdi.

■ Yönetim Biliminde Yeni Eğilimler

Prof. Dr. Nihat Erdoğan, 19 Kasım 2011

Değerlendiren: Selman Çakır

Prof. Dr. Nihat Erdoğan, semineye başlığa uygun bir sunum planı ile başladı. Yönetim Bilimi'ndeki yeni gelişmeleri incelemeye önce, yönetim bilimi ve yönetimin bilim olmasındaki önemli etkenleri açıkladı.

Sunumda daha sonra yönetim becerilerinden bahsedildi. Alt kademe yöneticilerinin "teknik becerilere", orta kademe yöneticilerinin "beşerî ilişkiler becerilerine" ve üst kademe yöneticilerinin de olayları daha rahat okuyabilmesi ve strateji geliştirebilmesi için "kavramsal becerilere" sahip olmaları gerektiğinden bahsedildi.

Yönetim performansı başlığı altında ise yöneticilerin bir takım girdiler kullanarak başarılı bir şekilde çıktılara ulaştıklarından ve bu durumu da "girdilere değer katarak çıktılara ulaşmak" olarak değerlendirdi. Erdoğan'a göre, yöneticinin girdi olarak kullandığı kaynaklarından en önemlisi insan kaynağı olup diğerleri ise sermaye, teknoloji, hammadde ve bilgidir. Yönetici bu girdileri kullanarak ve bunlara değer katarak başarı, etkinlik, verimlilik ve elde etmek istediği amaçlara ulaşarak çıktılara sahip olabilmektedir.

Yönetimin alt çalışma alanları değişik şekillerde sınıflandırılrsa da akademik çevrede Stratejik Yönetim, Organizasyon, Örgütsel Davranış ve İnsan Kaynakları Yönetimi olmak üzere genel olarak dört alt başlık halinde sınıflandırılmıştır. Bu sunum çerçevesinde İnsan Kaynakları Yönetimi'nin temel fonksiyonları şematize edilerek işlendikten sonra, Stratejik İnsan Kaynakları ve Yetenek Yönetimi'ne doğru bir eğilim olduğundan bahsedildi. İnsan Kaynakları Yönetimi'ndeki en güncel yeniliklerden biri olan bu süreçte, bugüne kadar işe göre eleman değil de elemana göre iş uygulamasına geçilmeye çalışıldığı, şimdise, eski sistemden farklı olarak alınacak elemanlarda işe uygunluk arandığı açıklandı.

Nihat Erdoğan; örgütsel bağlılık, örgütsel vatandaşlık ve örgütsel adalet gibi yeni kavramlaştırmaları örgütsel davranış boyutunda meydana gelen yenilikler olarak açıkladı. Sunumun bitiminde ise son yıllarda, özellikle Japonlar tarafından geliştirilen bazı yeni yönetim uygulamaların sürdürülebilirliğinin şüpheli olduğundan bahsederek katılımcıların soru işaretleriyle sunumdan ayrılmaları sağlandı.

İLMİ ETÜDLER DERNEĞİ

Halk Cad. Türbe Kapısı Sk. Hektaş İş Mrk. No: 13/4 Üsküdar İstanbul

Tel / Faks: +90 216 3104318 • www.ilmietudler.org